MASTER
NEGATIVE
NO. 93-81640-14

MICROFILMED 1993

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States - Title 17, United States Code - concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that the photocopy or other reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR:

SCHOEMANN, GEORG FRIEDRICH

TITLE:

EMENDATIONES AGAMEMNONIS...

PLACE:

GRYPHISWALDIAE

DATE:

1855

Master Negative #
93-81640-14

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

88Ae7
OZ
v 1

Schömann, Georg Friedrich, 1793-1879.
...Emendationes Agamemnonis Aeschyleae. [Gryphiswaldiae], Kunike, [1855]
38 p. 23 cm.

Academic programme, 1855

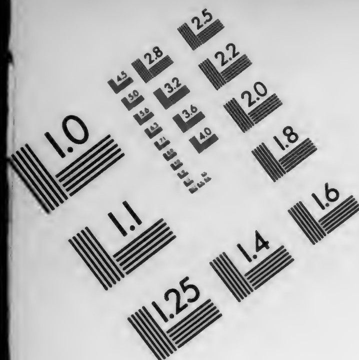
Volume of pamphlets

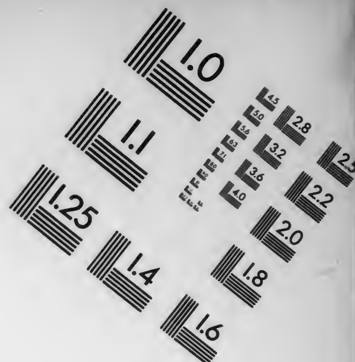
375968

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

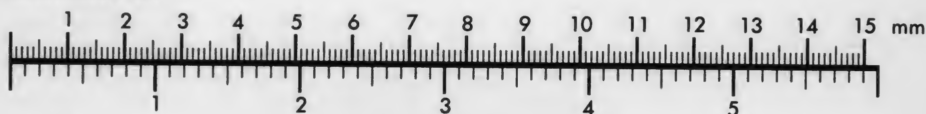
FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 13x
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 8/6/93 INITIALS F.C.
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

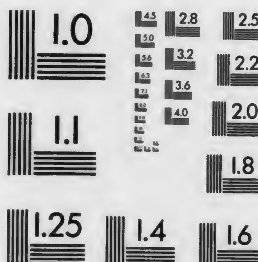

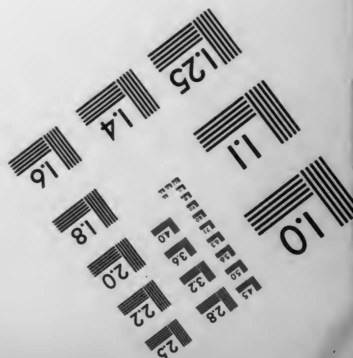

AIIM

Association for Information and Image Management
1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

88Ae7 OZ 1

Columbia University
in the City of New York

LIBRARY

INDEX SCHOLARUM

IN

UNIVERSITATE LITTERARIA GRYPHISVALDENSI

PER SEMESTRE HIBERNUM

ANNI MDCCCLIV—V

A DIE XVI. MENSIS OCTOBRIS

HABENDARUM.

1854/55

INSUNT G. F. SCHOEMANNI EMENDATIONES AGAMEMNONIS AESCHYLEAE.

TYPIS FRID. GUIL. KUNIKE REG. UNIVERS. TYPOGR.

88 Ae7
OZ
v. 1

UNIVERSITATIS LITTERARIAE GRYPHISVALDENSIS

RECTOR

CAROLUS GEORG. CHRISTOPH. BESELER

CUM

SENATU ACADEMICO

S. D.

CIVIBUS ACADEMICIS.

Quum Aeschyleam Agamemnonem hoc semestri auditoribus nostris praelegeremus, ne saepius ac diutius quam vellemus in emendandis locis corruptis, qui plurimi sunt in hac fabula, morari cogeremur, hanc rationem inire placuit, ut de huiusmodi locis iudicium nostrum inter praelegendum paucis tantum verbis significaremus, accuratiorem autem disputationem proximae scriptioni academicae reservaremus, quae hibernarum scholarum indici praemittenda esset. Sic enim et nostrae et auditorum commoditati melius consulere videbamur, quam si intermisso identidem interpretationis cursu ad criticas quaestiones deverteremus, animosque totos modo in praestantissimae tragoediae virtutibus defixos subito ad minutum hoc et spinosum genus disputandi avocaremus, ac pro summi poetae versibus librariorum errores codicumque sordes tractaremus. Quamvis enim multas corruptelas superiorum criticorum sollertia iam sustulerit, ad quorum disputationes remittere auditores liceat, restant tamen non pauciores, quae quum nondum a quoquam emendatae, partimque ne animadversae quidem sint, aut intactae et tanquam desperatae relinqui, aut aliter quam a superioribus factum est tentari debeant. Harum unam atque alteram sic ego mihi emendasse videor, ut de emendationis veritate dubitari a peritis certe non posse confidam; in aliis, si minus ipsam veritatem assequutus esse, propius tamen fortasse quam superiores ad eam accessisse iudicabor. Quoniam autem non doctis solum et peritis, sed tironibus quoque nunquam antehac in Aeschyli lectione versatis haec disputatio scribenda fuit, accuratius nonnunquam et copiosius etiam talium emendationum rationes exponendae esse videbantur, quae apud doctiores nulla demonstratione egerent. Tirones vero ante omnia docendi sunt, quam multis quamque gravibus omnis generis corruptelis omnes fere Aeschyli tragoediae affectae sint, quamque multae saepenumero mutationes in paucorum verborum ambitu faciendae sint, ad speciem fortasse audaces, reapse autem certae et necessariae. Nam non solum levius illud et tralaticium genus vitiorum in Aeschyli codicibus corrigendum est, quod litterarum aut syllabarum similium permutatione aut prava vocabulorum coniunctione aut disiunctione, aut verborum ac versuum vel omissione vel transpositione aliisque eiusmodi erroribus constat, a quibus ne attenti quidem librarii satis tuti esse solent, prae-

sertim quum describunt quae ipsi non intelligunt, id quod in Aeschyli fabulis saepenumero accidisse nemo mirabitur; sed alia multa sunt aliquanto graviora et ad emendandum difficiliora. Horum primum genus e scripturae compendiis ortum est. Apparet enim in eo codice, unde nostri omnes derivati sunt, saepenumero non integra vocabula omnibus litteris perscripta fuisse, sed partem quandam, modo extremam modo mediam, omissam et siglis tantum notatam[1]), quae ubi aut deessent aut negligerentur aut secus acciperentur, permultos pepererunt librariorum errores, eosque nonnunquam tales, ut omnis locorum sententia mutaretur et perverteretur. Peius etiam genus corruptelarum, et quod facilius fallere possit, ex interpretamentis natum est, quum quae aut obscurae alicuius aut inusitatae dictionis explicandae causa ab aliquo enarratore adscripta erant, post a librariis pro emendationibus haberentur expulsisque genuinis in orationem poetae inferrentur[2]). Accessit denique correctorum mala sedulitas, qui quum vitiosa, aut quae ipsi vitiosa esse crederent, corrigere pro captu suo conarentur, nimis saepe ex mediocri et sanabili vulnere ulcus fecerunt longe malignius, tantoque ad curandum difficilius, quanto tectius est falsamque sanitatis speciem prae se fert. Atque hae omnes corruptelarum causae non raro in uno eodemque loco concurrerunt, ut non unum atque simplex vitium extiterit, sed multa inter se coniuncta aliaque ex aliis nata, quorum nisi caput et fontem detexeris, medicinam frustra tentes. — Haec igitur corruptelarum genera in Aeschyli codicibus omnia, et creberrime quidem, deprehendi periti non ignorant, imperiti docendi sunt. Et poterunt doceri e superiorum criticorum commentariis, eo maxime, quem e Godofredi Hermanni schedis ante biennium M. Hauptius edidit, in quo et codicum scripturas omnes accurate consignatas, et genera vitiorum plerumque indicata, multa etiam egregie emendata videbunt. Ac licet ne Hermannus quidem omnia aut animadverterit aut recte tractaverit, nihilo minus tamen longe omnes superasse dicendus est, qui nostra memoria partim in Britannia partim in Germania Aeschylo emendando operam dederunt, quorum unus nuperrime, Hermanni se castigatorem gerens, turpissimo exemplo demonstravit, quanto facilius sit magnorum virorum insectari errores, quam aemulari virtutes. Sed de huius stoliditate satis diximus quum eius editionem Promethei examinaremus: quantopere idem quum in aliis, quas postea contrectavit, tragoediis tum in hac Agamemnone saevierit, silentio praetermittemus. Neque enim decet in eadem pagina et summi poetae versus et perversissimi hominis deliramenta tractare. —

---

1) Tironum causa aliquot decurtatorum vocabulorum exempla apponam ex huius ipsius fabulae codicibus superstitibus enotata, unde cognoscent saltem quale sit hoc genus corruptelarum. Sic igitur λέξει v. 38 pro λέξειεν est in cod Flor. παλίντροπ. pr. παλιντρόποις v. 745. in Farn., πρόπαρ. pr. προπάροιθ' v. 982. in Flor. ταλάϊν pr. ταλαίνας v. 1102. in Ven. et Flor. νύμφ. pr. νύμφας v. 1138. in iisdem. Imprimis saepe vocabulorum exitus propter compendia permutati sunt, ut v. 115. βοσκομένην in Farn. pro βοσκομένους, v. 435. ἐχθρῶν pr. ἐχθρά in eodem, v. 717. πικροῦ pr. πικράς in Flor. ne de iis dicam, ubi similitudo litterarum permutationis causa fuit.

2) Hinc est quod v. 110. omnes codices habent δίκας πράκτορι pro eo quod Hermannus verissime restituit πράκτορι ποινᾶς, item v. 98. εἰπεῖν pro αἰνεῖν (αἰνεῖ) Flor. et Farn. v. 103. θυμοφθόρον pr. θυμοβόρον Med. v. 184. Ἀργείων pr. Ἄργους omnes, v. 202. αὐδᾷ pr. ὀργᾷ Guelph. et Farn, v. 267. ἀγγέλου pr. ἀγγάρου omnes, v. 403. δόξαι pr. δοκαί omnes, v. 405. παραλλάξασα pr. παραλλαγᾷ omnes, v. 527. τυράννων pr. κοιράνων Flor., v. 1087. τύπτει pr. θενεῖ omnes, v. 1123. δήγματι pr. δάκει omnes.

Sed in Aeschyleis locis tractandis hunc ordinem sequi placet ut a facilioribus, quorum simplex corruptela certaque emendatio est, ad difficiliora graviusque corrupta progrediamur.

Promptissima emendatio est vers. 1203. ed. Herm., ubi chorus, postquam Cassandram audivit de coena Thyestae liberisque ad vescendum patri propositis vera praedicantem, haec ait:

τὴν μὲν Θυέστου δαῖτα παιδείων κρεῶν
ξυνῆκα καὶ πέφρικα, καὶ φόβος μ' ἔχει
κλύοντ' ἀληθῶς οὐδὲν ἐξῃκασμένα.

Quid autem significare dicemus haec οὐδὲν ἐξῃκασμένα? Stanleius quidem, quum vertit non ex coniectura prolata, οὐδὲν pro οὐ dictum esse statuit, verbo ἐξεικάζειν autem eam significationem tribuit, qua simplex quidem εἰκάζειν dicitur, ut sit coniecturam capere ex notis quibusdam atque indiciis, nunquam autem illud compositum. Nam ἐξεικάζειν semper est i. q. ἐξομοιοῦν, assimilare, simile facere, ἐξῃκασμένος i. q. ὅμοιος, quemadmodum ab Aeschylo Sept. ctr. Theb. v. 426 fulmen Iovis dicitur οὐδὲν ἐξῃκασμένον μεσημβρινοῖσι θάλπεσιν τοῖς ἡλίου: haudquaquam simile meridianis Solis caloribus. — Schützius autem, qui locum sic convertit: metus me occupat, vera te dicere, haud coniecturas proferre audientem, de verbo ἐξεικάζειν in eodem quo Stanleius errore versatur, sed adverbium ἀληθῶς cum κλύοντα coniunctum sic accepisse videtur, quasi ἀληθῶς κλύειν idem sit atque ἀληθέα κλύειν. Hoc refutare non opus est. Diversam ab utroque, sed non meliorem viam Blomfieldius iniit: nam οὐδὲν ἐξῃκασμένα significare putat non modo levi similitudine expressa, ut subaudiri necesse sit sed prorsus assimilata atque congrua. — Cuinam igitur? Nempe veritati rerum. Et fortasse hanc veritatis significationem invenire sibi visus est in adverbio ἀληθῶς, quasi ἀληθῶς ἐξῃκασμένα idem sit quod ἀληθέσιν ἐξῃκασμένα. Quid plura addam? Certum est Aeschylum scripsisse ἀληθῶς οὖσιν ἐξῃκασμένα, et οὐδὲν pro οὖσιν librariis deberi. Nam ἀληθῶς ὄντα sunt res vere gestae, vaticinia autem rebus vere gestis congrua easque, ut gestae erant, sic referentia, recte dicuntur ἀληθῶς οὖσιν ἐξῃκασμένα, quemadmodum ἐτύμοισιν ὁμοῖα ab Homero et Hesiodo dicta sunt, quae veritatem rerum imitantur.

Non minus certa emendatio est v. 1211, ubi Cassandrae, vaticinia sua a choro non recte percepta videnti, haec verba in codicibus tribuuntur:

ἦ κάρτ' ἄρ' ἂν παρεσκόπεις χρησμῶν ἐμῶν.

Piget superiorum conamina referre, quorum nemo in constructione verbi παρασκοπεῖν cum genitivo casu offendisse videtur, licet nulla sit huius defendendae ratio. Unus Musgravius accusativum requiri intellexit, proposuitque ἦ κάρτ' (voluit κάρθ') ὅρον παρεσκ. Aeschylus autem scripsit

ἦ κάρτα νοῦν παρεσκόπεις χρησμῶν ἐμῶν,

unde postquam καρταναν factum est, correctores alterum ἂν in ἄρ' mutarunt. Quodsi qui forte sint, qui νοῦν v. mentem vaticiniorum sibi probari postulent, hi Fischerum adeant, ad Aristoph. Plut. v. 55, ubi legitur: πυθοίμεθ' ἂν τὸν χρησμὸν ἡμῖν (vulgo ἡμῶν) ὅ τι νοεῖ.

Versuum 1243 et 1244 ordinem in codicibus turbatum rectissime Hermannus restituit:

ὀμώμοται γὰρ ὅρκος ἐκ θεῶν μέγας,
ἄξειν νιν ὑπτίασμα κειμένου πατρός.

sed quae ab eodem interpretatio proposita est, Opusc. II. p. 81, vereor ut teneri possit: magnum enim ab diis dictum est iusiurandum, revocaturam eum esse necem prostrati patris. Immo non hoc solum dii iurarunt, rediturum in patriam Oresten, sed perfecturum vindictam necis paternae: πράξειν νιν ὑπτίασμα κειμένου πατρός. Nam πράττειν pro πράττεσθαι h. e. τίνυσθαι etiam alibi Aeschylus dixit, Eum. v. 614: φράζειν Ὀρέστῃ τῷδε τὸν πατρὸς φόνον πράξαντα μητρὸς μηδαμοῦ τιμὰς νέμειν. — In proximo versu

τί δῆτ' ἐγὼ κάτοικος ὧδ' ἀναστένω;

Hermannus μέτοικος scripsit, quemadmodum iam ante H. L. Ahrens coniecerat. Respici enim ait ad v. 1234, ubi Cassandra se ab Apolline e patria deductam esse queritur ad mortem Argis obeundam, confirmarique emendationem etiam proximis versibus, ubi opponantur τῇ μετοίκῳ illi, qui in patria interempti sint. Atqui vix credo eam, quae captiva in peregrinam terram deducta sit, recte μέτοικον dici potuisse, quum praesertim non habitatura ibi, sed statim moritura sit [3]): neque rationem video, cur facillimam Scaligeri emendationem κάτοικτος spernamus. Nam id quidem nemo dubitabit, quin prorsus personae suae convenienter Cassandra dicere possit: quid ego sic lamentabilis conqueror? An forte hoc ipsum huic emendationi offecit, quod nimis facilis ideoque parum sagax visa est? Certe sagacius Auratus πρόοικος coniecisse dicitur. Nempe sic est nonnunquam vir summus, ad instar venatoris illius Callimachei, τὰ μὲν φεύγοντα διώκειν οἶδε, τὰ δ' ἐν μέσσῳ κείμενα παρπέταται. Nam hoc non credo eum movisse, quod κάτοικτος alibi non legitur. Ne ἔποικτος quidem alibi legi arbitror, quam uno Aeschyli loco, Ag. v. 1582; neque tamen propterea a quoquam in dubium vocatum est.

Paullo post, v. 1281, Cassandrae verba in codicibus sic scripta sunt:

ἅπαξ ἔτ' εἰπεῖν ῥῆσιν ἢ θρῆνον θέλω
ἐμὸν τὸν αὐτῆς.

in quibus Hermannus illud ῥῆσιν ἢ θρῆνον, utpote languidum et paene stultum, suo iure alienum ab Aeschyli ingenio pronuntians, ῥῆσιν, οὐ θρῆνον reposuit, non multo melius, meo quidem iudicio. Aeschyli Cassandram dixisse credo ῥῆσιν ὡς θρῆνον, h. e. dictura sum de me aliquid, quod pro threno sit: quippe quia iustum threnum sibi ab aliis non dictum iri praevidebat. Facillime autem ἢ et ὡς a librariis permutari potuisse ipse Hermannus monuit ad Prometh. v. 630. p. 114. Neque absimilis sententia est in Suppl. v. 103: ζῶσα γόοις με τιμῶ.

Proximorum versuum in codicibus haec forma est:

3) *Μετοίκους* Reisigius, enarr. Oed. Col. p. CXXV, recte monet a poetis generatim dici eos, qui sedibus suis mutatis alieno in loco habitent; sed hoc ipsum, ut habitent ibi, non negligendum est. Quamobrem non recte puto ab eodem Reisigio et ab Hermanno in Ag. v. 57 τῶν δὲ μετοίκων de pullis vulturum accipi e nido abreptis, licet praeiverit hanc explicationem scholiastes. Intelligendi sunt ipsi vultures in altissimis locis nidulantes et in summo aethere volitantes, ideoque caelestium deorum quodammodo inquilini.

ἡλίῳ δ' ἐπεύχομαι
πρὸς ὕστατον φῶς, τοῖς ἐμοῖς τιμαόροις
ἐχθροῖς φονεῦσι τοῖς ἐμοῖς τίνειν ὁμοῦ
δούλης θανούσης εὐμαροῦς χειρώματος.

quae quum manifesto corrupta aliterque ab aliis tentata sint, Hermannus ingeniossimam quidem, sed audaciorem tamen quam opus erat coniecturam proposuit. Nam Agamemnonis quoque mentionem fieri debuisse censuit, ne Cassandra suam a regis causa seiungeret ac futuros illos ultores non Agamemnonis sed ipsius poenas ab interfectoribus repetituros esse diceret. Igitur versum aliquem de Agamemnone excidisse statuit, quumque apud Hesychium ἀσκεύοις ex Aeschyli Agamemnone citetur, quod vocabulum in superstitibus fabulae partibus nusquam legitur, id in hac ipsa Cassandrae oratione commodissime usurpari potuisse ratus, verbis aliquot transpositis integroque versu addito sic locum refinxit:

ἡλίῳ δ' ἐπεύχομαι
πρὸς ὕστατον φῶς βασιλέως τιμαόρους
ἴσας δίκας φανέντας ἀσκεύοις ὁμοῦ
ἐχθροῖς φονεῦσι τοῖς ἐμοῖς τίνειν ἐμοῦ
δούλης θανούσης εὐμαροῦς χειρώματος.

Mihi autem vix videtur Aeschylus post possessivum ἐμοῖς statim otiosum illum et supervacaneum genitivum ἐμοῦ additurus fuisse: deinde, quum aliae multae magnaeque sint huius fabulae lacunae, Hesychianum illud ἀσκεύοις facile potuit in alia quapiam parte legi: denique Agamemnonis hoc loco mentionem necessariam fuisse non existimo. Nam de hoc quidem eiusque ultione Cassandra iam ante quantum satis fuit dixerat; nunc de semet ipsa loquens non vituperanda est, si ultores illos, licet ipsos quidem unius regis mors ad vindictam vocatura sit, tamen solum tanquam suae caedis vindices memorat. Immo videtur mihi hoc Aeschyleae arti magis consentaneum, quippe quem alias quoque semper de una quaque re separatim dicere videam, neque facile miscere, quae, quamvis reapse coniuncta, efficacius tamen singulatim proponi intelligat. Itaque omni additamento abstinendum esse puto, locumque, paucis verbis leniter mutatis unoque versu transposito, sic scribendum:

ἡλίου δ' ἐπεύχομαι
πρὸς ὕστατον φῶς, τοὺς ἐμοὺς τιμαόρους,
δούλης θανούσης, εὐμαροῦς χειρώματος
ἐχθροῖς, φονεῦσι τοῖς ἐμοῖς τίνειν ὁμά.

Et ὁμά pro ὁμοῦ scribendum esse iam Stanleius vidit, quod vocabulum, licet alias apud epicos tantum lectum, alienum tamen a tragicorum sermone nemo dicet, praesertim Aeschyli, qui etiam alia quaedam epica ascivit, a ceteris tragicis, quantum quidem constet, non usurpata.

Hi sex loci, quorum facilis et, nisi me animus fallit, certa emendatio fuit, ex uno omnes episodio sunt, in quo Cassandrae persona inducitur, quo episodio nihil quidquam

excellentius, nihil ad animos auditorum vel horrore vel admiratione vel misericordia permovendos efficacius a quoquam ullius aut gentis aut aetatis poeta factum est. Et prospera quadam fortuna accidit, ut haec pars tragoediae, sicut longe ceteris praestantior est, ita etiam corruptelis paucioribus et levioribus tantum afficeretur. Restant tamen nonnullae in eius parte priore, de quibus, antequam ad reliquam fabulam accedam, dicendum esse videtur. — Primum igitur v. 1009—1011 Clytaemnestra Cassandram ut regias aedes secum introeat hortata sic loquitur:

ἀλλ᾽ εἴπερ ἐστὶ μὴ χελιδόνος δίκην
ἀγνῶτα φωνὴν βάρβαρον κεκτημένη,
ἔσω φρενῶν λέγουσα πείϑω νιν λόγῳ.

Hoc ἔσω φρενῶν plerique cum λέγουσα coniungentes interpretantur: *ita loquens ut intelligat ac mente percipiat.* Sed nullum extat loquutionis hoc sensu usurpatae exemplum: nam quae ab Hermanno afferuntur, Soph. Phil. v. 1325, γράφου φρενῶν ἔσω, et Eurip. Med. v. 316, ἔσω φρενῶν ὀρρωδιά μοι, longe diversam significationem habere apertum est. Klausenius cum Bothio ἔσω φρενῶν i. q. φρονίμως, *prudenter*, esse voluit, Schützius denique verba sic construxit, φωνὴν βάρβαρον ἔσω φρενῶν κεκτημένη: quorum utrumvis pariter insolens et improbabile est. Mihi Aeschylus scripsisse videtur εἰ σωφρονεῖ, idque mutatum esse vel librariorum errore vel correctorum inscitia, quibus duplex illa protasis, εἴπερ et mox εἰ, offensioni fuerit. Sunt autem huius generis exempla non admodum rara, quum priori conditioni subiungitur altera, quo indicetur, quod prius positum est, ad id quod in apodosi dicitur efficiendum ita demum valere, si accedat etiam altera conditio, quemadmodum hoc loco non satis est intelligere Cassandram quae Clytaemnestra dicat, nisi etiam recte sapiat, ut id, quod intellexerit illam dicere, etiam faciendum sibi statuat neque contumaciter respuat, κακῶν φρενῶν κλύουσα, ut paullo post Clytaemnestra ait v. 1023. Exempla autem duplicis protaseos ex utriusque linguae scriptoribus suppeditabunt Heindorf. ad Plat. Phaed. p. 51 sq. Ellendt. Lex. Soph. 1 p. 493. Madvig. ad Cic. de fin. p. 332.

V. 1085 vaticinantis de regis caede Cassandrae verba haec leguntur:

ἆ ἆ ἰδού, ἰδού· ἄπεχε τῆς βοὸς
τὸν ταῦρον· ἐν πέπλοισιν
μελαγκέρῳ λαβοῦσα μηχανήματι
τύπτει.

Pro μελαγκέρῳ alii μελάγκερων scripserunt, idque nonnullis placuit, Agamemnonem cum tauro comparari credentibus nigris cornibus praedito. Mihi hoc perineptum videtur; nec minus ineptum, quod in altera lectione epitheton illud ad μηχανήματι appositum ideo putant, quo indicetur ictibus ferri Agamemnonem quasi nigris cornibus peti. Repudiatur ista interpretatio vel hoc uno argumento, quod μηχάνημα non de ictibus ferri dici potuit, sed tantum de artificio, quo virum Clytaemnestra irretiverat, h. e. de ἀπείρῳ illo ἀμφιβλήστρῳ, ut alibi vocatur. Huic autem epitheton a cornibus ductum nullo modo convenire apparet, sed debetur illud librariis, quibus, quum antea vaccam et taurum nominari viderent, nunc

quoque horum cornua obversabantur. Aeschylum autem scripsisse credo μελαγκότῳ μηχανήματι. Nam ut atrocem iram μέλανα κότον dici potuisse nemo ambiget, sic illud atrocis irae artificium recte μελάγκοτον μηχάνημα dici potuisse manifestum est: neque dubitari de hoc adiectivo propterea debebit, quod aliud eius exemplum fortasse non extat. Pro τύπτει autem Hermannus ϑένει scriptum fuisse suspicatur propter strophicum versum 1076, qui ab iambo, φόνου, incipit; sed debuit potius ϑενεῖ, quoniam praesens ϑένω nullum est. Nam quod statim subiungitur πίτνει, praesens post futurum in prophetica oratione neminem offendet; τύπτει autem ex interpretatione illatum est, cuius generis sat multa sunt in Aeschyli codicibus exempla, unumque et alterum mox a nobis tractabuntur.

In proximis chori versibus 1092 sqq.

κακῶν γὰρ διαὶ
πολυεπεῖς τέχναι ϑεσπιῳδοὶ
φόβον φέρουσιν *μαϑεῖν*,

parum credibile est φόβον μαϑεῖν dici potuisse pro eo quod est *metus sensum percipere.* Credibilius est Aeschylum scripsisse φόβον φέρουσιν *μάταν*: *timorem afferunt, quo nihil tamen proficitur,* quemadmodum τὸ μάταν ἄχϑος supra v. 154 de sollicitudine dicitur, qua quis incassum nulloque cum fructu angitur. Et talia futurorum malorum praesagia etiam v. 246 chorus recusavit.

V. 1096. Cassandra canit sortem suam conquerens:

ἰὼ ἰὼ ταλαίνας κακόποτμοι τύχαι.
τὸ γὰρ ἐμὸν ϑροῶ πάϑος ἐπεγχέασα.

quorum versuum alter, quum antistrophico v. 1106 una syllaba longior sit, ab Hermanno mutatus est, prima persona ϑροῶ in secundam ϑροεῖς, participio autem ex feminino ἐπεγχέασα in masculinum ἐπεγχέας mutato. Id probari nullo modo potest. Nam chorus nihil nisi de vaticiniis Cassandrae dixerat infaustis sibique auditu ingratis, quod profecto non erat sortem illius conqueri. Immo recte se habet ϑροῶ: incipit enim ipsa nunc iam sua mala lamentari. Sed ἐπεγχέασα ex interpretatione irrepsit pro eo, quod Aeschylus scripserat, ἐπέγχυτον: *meam calamitatem, inquit, Agamemnonis calamitati admixtam.* Scilicet quia in fatis fuit, ut una cum Agamemnone ipsa quoque periret, propterea huius sorti suam admixtam dicit. Sed interpretes, quasi diceret se, postquam Agamemnonis sortem questa sit, nunc adiecturam suae sortis querimoniam, ἐπεγχέασα adscripserunt. Similiter participium pro nomine verbali irrepsit v. 405, παραλλάξασα pro παραλλαγᾷ, et Choeph. v. 65 καϑαίροντες pro καϑαρσίοις, quod recte Hermannus restituit. — Neque erat, quod in proximo versu,

ποῖ δή με δεῦρο τὴν τάλαιναν ἤγαγες;

pro secunda persona tertia ἤγαγεν scriberetur. Vera est codicum scriptura: obversatur enim Cassandrae animo Apollo, quem appellaverat supra v. 1032 et 1036, ab eoque se huc deductam questa erat v. 1046; neque opus erat nunc quoque diserte eundem nominari, quandoquidem nemo facile tam tardus est, quin etiam sine nomine quis intelligendus sit perspiciat.

excellentius, nihil ad animos auditorum vel horrore vel admiratione vel misericordia permovendos efficacius a quoquam ullius aut gentis aut aetatis poeta factum est. Et prospera quadam fortuna accidit, ut haec pars tragoediae, sicut longe ceteris praestantior est, ita etiam corruptelis paucioribus et levioribus tantum afficeretur. Restant tamen nonnullae in eius parte priore, de quibus, antequam ad reliquam fabulam accedam, dicendum esse videtur. — Primum igitur v. 1009—1011 Clytaemnestra Cassandram ut regias aedes secum introeat hortata sic loquitur:

ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ μὴ χελιδόνος δίκην
ἀγνῶτα φωνὴν βάρβαρον κεκτημένη,
ἔσω φρενῶν λέγουσα πείθω νιν λόγῳ.

Hoc *ἔσω φρενῶν* plerique cum *λέγουσα* coniungentes interpretantur: ita loquens ut intelligat ac mente percipiat. Sed nullum extat loquutionis hoc sensu usurpatae exemplum: nam quae ab Hermanno afferuntur, Soph. Phil. v. 1325, *γράφου φρενῶν ἔσω*, et Eurip. Med. v. 316, *ἔσω φρενῶν ὀρρωδιά μοι*, longe diversam significationem habere apertum est. Klausenius cum Bothio *ἔσω φρενῶν* i. q. *φρονίμως*, prudenter, esse voluit, Schützius denique verba sic construxit, *φωνὴν βάρβαρον ἔσω φρενῶν κεκτημένη*: quorum utrumvis pariter insolens et improbabile est. Mihi Aeschylus scripsisse videtur *εἰ σωφρονεῖ*, idque mutatum esse vel librariorum errore vel correctorum inscitia, quibus duplex illa protasis, *εἴπερ* et mox *εἰ*, offensioni fuerit. Sunt autem huius generis exempla non admodum rara, quum priori conditioni subiungitur altera, quo indicetur, quod prius positum est, ad id quod in apodosi dicitur efficiendum ita demum valere, si accedat etiam altera conditio, quemadmodum hoc loco non satis est intelligere Cassandram quae Clytaemnestra dicat, nisi etiam recte sapiat, ut id, quod intellexerit illam dicere, etiam faciendum sibi statuat neque contumaciter respuat, *κακῶν φρενῶν κλύουσα*, ut paullo post Clytaemnestra ait v. 1023. Exempla autem duplicis protaseos ex utriusque linguae scriptoribus suppeditabunt Heindorf. ad Plat. Phaed. p. 51 sq. Ellendt. Lex. Soph. I p. 493. Madvig. ad Cic. de fin. p. 332.

V. 1085 vaticinantis de regis caede Cassandrae verba haec leguntur:

ἆ ἆ ἰδού, ἰδού· ἄπεχε τῆς βοὸς
τὸν ταῦρον· ἐν πέπλοισιν
μελαγκέρῳ λαβοῦσα μηχανήματι
τύπτει.

Pro *μελαγκέρῳ* alii *μελάγκερων* scripserunt, idque nonnullis placuit, Agamemnonem cum tauro comparari credentibus nigris cornibus praedito. Mihi hoc perineptum videtur; nec minus ineptum, quod in altera lectione epitheton illud ad *μηχανήματι* appositum ideo putant, quo indicetur ictibus ferri Agamemnonem quasi nigris cornibus peti. Repudiatur ista interpretatio vel hoc uno argumento, quod *μηχάνημα* non de ictibus ferri dici potuit, sed tantum de artificio, quo virum Clytaemnestra irretiverat, h. e. de *ἀπείρῳ* illo *ἀμφιβλήστρῳ*, ut alibi vocatur. Huic autem epitheton a cornibus ductum nullo modo convenire apparet, sed debetur illud librariis, quibus, quum antea vaccam et taurum nominari viderent, nunc

quoque horum cornua obversabantur. Aeschylum autem scripsisse credo *μελαγκότῳ μηχανήματι*. Nam ut atrocem iram *μέλανα κότον* dici potuisse nemo ambiget, sic illud atrocis irae artificium recte *μελάγκοτον μηχάνημα* dici potuisse manifestum est: neque dubitari de hoc adiectivo propterea debebit, quod aliud eius exemplum fortasse non extat. Pro *τύπτει* autem Hermannus *θένει* scriptum fuisse suspicatur propter strophicum versum 1076, qui ab iambo, *φόνου*, incipit; sed debuit potius *θενεῖ*, quoniam praesens *θένω* nullum est. Nam quod statim subiungitur *πίτνει*, praesens post futurum in prophetica oratione neminem offendet; *τύπτει* autem ex interpretatione illatum est, cuius generis sat multa sunt in Aeschyli codicibus exempla, unumque et alterum mox a nobis tractabuntur.

In proximis chori versibus 1092 sqq.

κακῶν γὰρ διαὶ
πολυεπεῖς τέχναι θεσπιῳδοὶ
φόβον φέρουσιν μαθεῖν,

parum credibile est *φόβον μαθεῖν* dici potuisse pro eo quod est metus sensum percipere. Credibilius est Aeschylum scripsisse *φόβον φέρουσιν μάταν*: timorem afferunt, quo nihil tamen proficitur, quemadmodum *τὸ μάταν ἄχθος* supra v. 154 de sollicitudine dicitur, qua quis incassum nulloque cum fructu angitur. Et talia futurorum malorum praesagia etiam v. 246 chorus recusavit.

V. 1096. Cassandra canit sortem suam conquerens:

ἰὼ ἰὼ ταλαίνας κακόποτμοι τύχαι.
τὸ γὰρ ἐμὸν θροῶ πάθος ἐπεγχέασα.

quorum versuum alter, quum antistrophico v. 1106 una syllaba longior sit, ab Hermanno mutatus est, prima persona *θροῶ* in secundam *θροεῖς*, participio autem ex feminino *ἐπεγχέασα* in masculinum *ἐπεγχέας* mutato. Id probari nullo modo potest. Nam chorus nihil nisi de vaticiniis Cassandrae dixerat infaustis sibique auditu ingratis, quod profecto non erat sortem illius conqueri. Immo recte se habet *θροῶ*: incipit enim ipsa nunc iam sua mala lamentari. Sed *ἐπεγχέασα* ex interpretatione irrepsit pro eo, quod Aeschylus scripserat, *ἐπέγχυτον*: meam calamitatem, inquit, Agamemnonis calamitati admixtam. Scilicet quia in fatis fuit, ut una cum Agamemnone ipsa quoque periret, propterea huius sorti suam admixtam dicit. Sed interpretes, quasi diceret se, postquam Agamemnonis sortem questa sit, nunc adiecturam suae sortis querimoniam, *ἐπεγχέασα* adscripserunt. Similiter participium pro nomine verbali irrepsit v. 405, *παραλλάξασα* pro *παραλλαγῇ*, et Choeph. v. 65 *καθαίροντες* pro *καθαρσίοις*, quod recte Hermannus restituit. — Neque erat, quod in proximo versu,

ποῖ δή με δεῦρο τὴν τάλαιναν ἤγαγες;

pro secunda persona tertia *ἤγαγεν* scriberetur. Vera est codicum scriptura: obversatur enim Cassandrae animo Apollo, quem appellaverat supra v. 1032 et 1036, ab eoque se huc deductam questa erat v. 1046; neque opus erat nunc quoque diserte eundem nominari, quandoquidem nemo facile tam tardus est, quin etiam sine nomine quis intelligendus sit perspiciat.

In chori verbis v. 1112:

τὰ δ' ἐπίφοβα δυσφάτῳ κλαγγᾷ
μελοτυπεῖς ὁμοῦ τ' ὀρθίοις ἐν νόμοις,

illud *ὁμοῦ τ'* falsum esse non potest dubitari; sed non minus falsa est Hermanni emendatio: *μελοτυπεῖς ὁμοῦ στένουσ' ὀρθίοις ἐν νόμοις.* Sic enim ille scripsit, integro pede ad versum addito, propterea quod etiam in stropha v. 1102 sic ab Aeschylo scriptum fuisse coniecit: *ἀκόρετος βοᾶς φιλοίκτοις ταλαίναις φρεσίν.* Et leguntur sane haec duo epitheta in cod. Ven. et Flor.; sed veram scripturam servavit cod. Farn., in quo solum *φιλοίκτοις* extat, omisso eius interpretamento *ταλαίναις.* In Mediceo *φεῦ ταλαίνας* aut *φεῦ ταλαίναις* esse dicitur, ortum, ut arbitror, ex *φιλταλαίναις*, quum scriba a vero vocabulo ad eius interpretamentum aberraret et sic utrumque in unum conflaret. In antistrophico autem sine dubio scribendum est

μελοτυπεῖς ἄμουσ' ἐν ὀρθίοις νόμοις.

Nam *ἄμουσα* Cassandrae vaticinia dicuntur eadem ratione, qua Sphingis infausta aenigmata *ἀμουσόταται ᾠδαὶ* apud Euripidem, Phoen. v. 814. *'Ορθίοις* disyllabum est per synizesin.

Mox Cassandra, postquam vetera Pelopidarum scelera commemoravit, chorum compellat interrogans: *ἥμαρτον, ἢ θηρῶ τι τοξότης τις ὥς; ἢ ψευδόμαντίς εἰμι θυροκόπος φλέδων;* h. e. quid ais? veraxne tibi esse videor, an mendax et vana? atque his deinde subiungit v. 1155:

ἐκμαρτύρησον προὐμόσας τό μ' εἰδέναι
λόγῳ παλαιὰς τῶνδ' ἁμαρτίας δόμων.

quae verba quin corrupta sint dubium esse non potest. Absurdum est enim postulare, ut chorus iuratus testimonium dicat, ipsam ea, quae cecinerat, fama accepisse, *λόγῳ εἰδέναι*: nam neque scire chorus potest, famane accepta an divinitus inspirata cecinerit, et si cecinit fama accepta, non iam vates, qualem se esse affirmat, sed nihil diversa a quovis relatore veteris memoriae videbitur. Atque etiam si cum Hermanno scribas *τὸ μὴ εἰδέναι*, partem quidem corruptelae, nondum tamen totam sustuleris. Nam *προὐμόσας τὸ μὴ εἰδέναι* non is dici potest, qui alterum, sed is tantum, qui semet ipsum nescire aliquid iurat: ut nihil dicam de mirifica talis iuris iurandi postulatione. Aeschylus scripsit *ἐκμαρτύρησον προὐμοσάσῃ μὴ εἰδέναι* — h. e. tu mihi testis esto (scil. utrum vera an falsa sim), postquam tibi affirmavero, me nihil istarum rerum fama compertum habere. Scilicet haec affirmatio in his ipsis verbis inest. Ad loquutionem conferri potest v. 1143: *καὶ μαρτυρεῖτε συνδρόμως ἴχνος κακῶν ῥινηλατούσῃ τῶν πάλαι πεπραγμένων.* — *'Εκμαρτυρεῖν* pro *μαρτυρεῖν* de praesentis, non, ut in forensi sermone, de absentis testimonio non solum Aeschylus dixit Eum. v. 453, sed etiam Aeschines in Timarch. p. 126 (§ 107), ubi recte scholiastes interpretatur *ἐκφῆναι διὰ μαρτυρίας.* — Respondet chorus: *καὶ πῶς ἂν ὅρκου πῆγμα γενναίως παγὲν παιώνιον γένοιτο;* h. e. non sibi opus esse significat Cassandrae affirmatione, quoniam nihil ex eo solatii percepturus sit, si de veritate eius praedictionum sibi persuasum fuerit. Nam manifestum est, tanto maiorem eius sollicitudinem fieri debere, quanto minus de veritate praedictionum illarum dubitare liceat. *Παιώνιον* de eo,

quod sollicitudinem consolatur, eodem modo dictum est, atque supra v. 99: *παίων τε γενοῦ τῆσδε μερίμνης.* — Sequuntur deinceps haec:

θαυμάζω δέ σε
πόντου πέραν τραφεῖσαν ἀλλόθρουν πόλιν
κυρεῖν λέγουσαν, ὥσπερ εἰ παρεστάτεις.

Sed *πόλιν* in versu secundo ineptum est: neque enim de civitate, sed tantum de regia domo Cassandra dixit. *'Αλλόθρους* ipsa est, pro *πόλιν* autem scribendum *πάνυ*, coniungendumque cum verbis sequentibus. Librariis haec collocatio adverbii fraudem fecit. Neque ferendum fuit, quod codices in primo versu habent, *θαυμάζω δέ σου.* Huiusmodi constructionum deliciae grammaticorum acumini admodum placere solent; ab Aeschyli ingenio abhorrent.

V. 1166. Postquam Cassandra se ab Apolline amatam esse dixit, chorus interrogat:

ἦ καὶ τέκνων εἰς ἔργον ἠλθέτον νόμῳ;

fueruntque qui illud *νόμῳ* satis defendi posse crederent Homerico illo, *ἣ θέμις ἀνθρώπων πέλει, ἀνδρῶν ἠδὲ γυναικῶν*, aliisque similibus. Sed aliud est *νόμος*, aliud *θέμις* vel *δίκη.* Neque Butleri coniectura, *ἠλθέτην ὁμοῦ*, vera est, sed scribendum *γάμῳ*, quod vocabulum non solum de iustis nuptiis, sed de amatoria consuetudine saepissime a tragicis usurpari nemini ignotum esse debet.

In Cassandrae verbis v. 1187:

οὐκ οἶδεν οἷα γλῶσσα μισητῆς κυνὸς
λέξασα κἀκτείνασα φαιδρόνους, δίκην
"Ατης λαθραίου, τεύξεται κακῇ τύχῃ.

omnes, quod sciam, *φαιδρόνους* de simulata laetitia acceperunt, quemadmodum etiam in Eum. v. 622 *εὔφροσιν* non unus aut alter interpretum, sed plerique omnes de simulata benevolentia dictum esse opinantur. Scilicet licuisse poetae illud ipsum omittere, quod maxime ad rem pertineret, atque sic contrarium eius dicere, quod intelligi volebat. Quumque videam hodieque esse, qui in Eum. istam interpretationem tueantur, neque audiant verum docentes me ad h. l. et Bernhardium Syntax. p. 83, iisdem etiam illud *φαιδρόνους* nunquam non satis placiturum esse non dubito. Qui autem saniore iudicio sunt, malent, opinor, mecum scribere *φαιόνους*, eadem significatione qua *μελανόφρων* et *κελαινόφρων* (Eum. v. 451), quemadmodum etiam *φαιοχίτων* pro *μελαγχίτων* Aeschylus dixit Choeph. v. 1046.

Haec sunt quae in Cassandrae episodio non improbabiliter mihi emendasse videtur: nunc de proxima parte fabulae videbimus, cuius item aliquot vulnera curanda erunt, sed nec nimis gravia illa, nec admodum sanatu difficilia. Ac primum quidem in Clytaemnestrae verbis, quae post perpetratam regis caedem in scenam prodiens loquitur, v. 1332 sq.:

πολλῶν πάροιθεν καιρίως εἰρημένων
τἀναντί' εἰπεῖν οὐκ ἐπαισχυνθήσομαι.
πῶς γάρ τις ἐχθροῖς ἐχθρὰ πορσύνων, φίλοις
δοκοῦσιν εἶναι, πημονὴν ἀρκύστατον
φράξειεν ὕψος κρεῖσσον ἐκπηδήματος;

scribendum utique cum Hermanno πημονῆς ἀρκύσταἀν: sed quod idem in versu tertio πᾶς pro πῶς scripsit, nollem factum[4]. Vulgatae lectionis sententia haec est: *non me pudet nunc aliter loqui, atque olim tempori serviens* (καιρίως) *dissimulanter loquuta sum: quo enim modo possit aliquis insidias inimicis insuperabiles struere*, scilicet nisi sic, ut ego, in tempore dissimulet? Reticetur autem haec conditio, utpote facile e contextu subintelligenda, usitato Graecorum more in huiusmodi enuntiationibus post γάρ et ἐπεί, quum superius dictorum ratio redditur, ubi noster sermo aliquod adverbium, ut sonst vel anders, usurpare solet ad omissam protasin significandam. Quodsi Aeschylo quoque scribere placuisset: πῶς γάρ τις ἄλλως ἐχθρὰ μηχανώμενος ἐχθροῖς, φίλοις δοκοῦσιν εἶναι, πημονῆς ἀρκύσταἂν φράξειεν; nemo profecto haesisset. Sed de ista omissione res in vulgus nota est et iam in scholasticis libris tradita, ut a Krügero in gr. gr. §. 54, 12, 9 p. 173 ed. 1. et Naegelsbach. ad Il. 1, 223.

V. 1382 in oratione Clytaemnestrae, qua choro caedem regis haud inultam fore minanti respondet, haec leguntur:

λέγω δέ σοι
τοιαῦτἀπειλεῖν ὡς παρεσκευασμένης
ἐκ τῶν ὁμοίων χειρὶ νικήσαντἐμοῦ
ἄρχειν· ἐὰν δὲ τοὔμπαλιν κραίνῃ θεός,
γνώσει διδαχθεὶς ὀψὲ γοῦν τὸ σωφρονεῖν.

Qualem fere sententiam contextus postulet, non obscurum est: talem scilicet: *suadeo tibi huiusmodi minis tum demum uti, si me superaveris imperiumque nactus fueris*; quibus dein apte opponitur: *sin contra deus fecerit*, (nempe ut ego te superem,) *sero sapere disces*. Sed in codicum scriptura neque sententia neque constructio verborum iusta agnosci potest. Primum enim haec verba ὡς παρεσκευασμένης ἐμοῦ ἄρχειν, quae nihil aliud significare possunt, quam: *ut quae parata sim imperare*, hoc loco prorsus inepta esse apparet. Qui potuit enim Clytaemnestra chorum ad minandum provocans hac ratione uti, quod ipsa ad imperandum parata esset? Deinde, etiamsi aliquis ista ὡς παρεσκευασμένης ἐμοῦ ἄρχειν ferri posse censeat, tamen quid sibi velint haec, quae interposita sunt, χειρὶ νικήσαντnemo dixerit. Nam sive dativum, νικήσαντι, esse statuis, sive accusativum, νικήσαντα, pariter et collocatio verborum et sententia perversa est. Nam quod Hermannus hanc stribliginem ferendam tamen putat atque sic interpretandam: *iubeo te talia minari, ut me parata imperare mihi, qui vicissim me vi vicerit*, idque esse: minitare, si libet; ego parata sum, si, quemadmodum ego nunc potentior sum, sic tu me viceris, ferre imperium: equidem ista latina non minus quam graeca perverse dicta esse arbitror. Quis enim unquam dixit: *parata sum mihi imperare aliquem* pro eo quod est *parata sum alicuius imperium ferre aut alicui parere*:

4) Olim in Opusc. 1 p. 98 vir summus πῶς retinuerat, scripserat autem πημονῆς ἀρκυστάτων φράξει᾽ ἂν ὕψος —, quod cur postea repudiaverit periti sua sponte intelligent, minus periti cognoscere poterunt ex Elmsleii annotatione ad Eurip. Med. v. 416.

παρεσκευασμένη εἰμὶ ἄρχειν τινὰ ἐμοῦ pro ἄρχεσθαι ὑπό τινος? — Aliorum conamina referre nolo. Emendationem locus poscit haudquaquam difficilem:

λέγω δέ σοι
τοιαῦτἀπειλεῖν ὡς παρεσκευασμένῳ
ἐκ τῶν ὁμοίων χειρὶ νικήσαντἐμοῦ
ἄρχειν —.

h. e. *age vero, minare mihi, quippe quum te paratum esse videam in certamine aequis viribus suscipiendo me superare*. Et apparet hoc „*quippe quum*" cum acerba quadam irrisione dici: nequaquam enim senes illos tantum valere iudicat, ut certamen secum aequis viribus inire victoriamque sperare possint. Ἐκ τῶν ὁμοίων non est *vicissim*, quemadmodum Hermannus voluit, sed, ut dixi, *aequis viribus* s. *opibus*, eadem vi praepositionis, quae est infra v. 1608: ἐκ τῶν δὲ τούτου χρημάτων πειράσομαι ἄρχειν πολιτῶν. Significatur enim id, quo quis adiuvatur tanquam instrumento rei alicuius efficiendae.

Paullo post, v. 1396, Clytaemnestra dicit:

οὔ μοι φόβου μέλαθρον ἐλπὶς ἐμπατεῖ.

Infinitivum ἐμπατεῖν restituendum esse dudum alii viderunt, sed ineptam hoc loco *domum formidinis* Hermannus demum removit, scripsitque οὔ μοι φόβον μέλαθρἂν ἐλπὶς ἐμπατεῖν. Mihi tamen probabilius est ab Aeschylo scriptum esse οὔ μοι φόβους μέλαθρον ἐλπὶς ἐμπατεῖν. Pluralem illum habet etiam Sophocles, Oed. R. v. 917: ἀλλ᾽ ἔστι τοῦ λέγοντος, ἂν φόβους λέγῃ: neque opus fuit ἄν particula, quae rem a conditione suspensam, hac autem impleta certo expectandam significaret. Cf. Thucyd. 1, 127: νομίζοντες ἐκπεσόντος αὐτοῦ ῥᾷον σφίσι προχωρεῖν τὰ ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, quo loco, quum commemorata sit conditio, ἐκπεσόντος αὐτοῦ, magis etiam ἄν in apodosi desiderari possit. Et similia exempla omissae huius particulae apud inf. praes. aor. et fut. post verba sperandi et expectandi sat multa sunt. Vid. Brem. ad Demosth. Olynth. 1 in Schaeferi appar. crit. I, p. 204 sq.

In eadem Clytaemnestrae oratione haec leguntur, de Cassandra una cum Agamemnone interfecta, v. 1409:

κεῖται φιλήτωρ τῷδ᾽· ἐμοὶ δἐπήγαγεν
εὐνῆς παροψώνημα τῆς ἐμῆς χλιδῆς.

Parum probabiles priorum coniecturas merito Hermannus sprevit, sed ne ipse quidem probabiliorem attulit, εὐχῆς pro εὐνῆς, quod accipi voluit de voto Clytaemnestrae, cuius ea compos facta esset interfecto Agamemnone. Vellem autem addidisset etiam, in hac duorum genitivorum compositione utrum horum ab altero regi vellet, et quid esset aut εὐχὴ τῆς ἐμῆς χλιδῆς aut ἐμὴ χλιδὴ εὐχῆς: nam utrocunque modo haec construantur, non videtur apta huic loco sententia evadere. Retinendum puto vocabulum a codicibus traditum, casu tantum mutato, et in superiore versu pronomine possessivo pro personali posito: ἐμῇ δἐπήγαγεν εὐνῇ παροψώνημα τῆς ἐμῆς χλιδῆς: *hanc caram suam amasiam*, inquit, *adduxit Ag. lecto meo tanquam condimentum deliciarum mearum*. Lecto meo, h. e. meis et Aegisthi nuptiis, quae quidem aptissime hoc loco commemorantur post com-

memoratos paullo ante Agamemnonis et Troianarum mulierum amores, v. 1401, quos ipsa ulta erat Aegistho in lectum suum recepto, par scilicet pro pari referens Agamemnoni. Neque dubitari potest, quin Aeschylus Clytaemnestram, licet initio fortassis odio tantum mariti Aegistho se dederit, mox tamen etiam amore huius captam esse voluerit, quo pertinent in Choeph. v. 590 sqq. *γυναικῶν ἔρωτες παντόλμοις ἄταισι σύννομοι*, et *θηλυκρατὴς ἀπέρωτος ἔρως*: quin ipsa se, quod tamdiu viro carendum esset, caelibis vitae taedio ad adulterium illectam esse fatetur v. 908 [5]).

Mox in commaticis chori canticis 1449 sqq. haec leguntur:

ἦ μέγαν οἴκοις τοῖσδε
δαίμονα καὶ βαρύμηνιν αἰνεῖς.

quorum versuum priorem corruptum esse antistrophus arguit, penthemimeres dactylicum, *ὡς μὲν ἀναίτιος εἶ*, pro quo qui aut *εἶ σύ* aut *ἐσσί* scripserunt, non tamen restituerunt legitimam apud Aeschylum aequabilitatem numerorum, quum in strophico spondeus sit pro dactylo antistrophi. Itaque Hermannus scribendum censuit

ἦ μέγα δώμασι τοῖσδ'
αἵμονα καὶ βαρύμηνιν αἰνεῖς,

in quibus *μέγα* pro *μάλα* accipi, *δαίμονα* autem ex ante dictis subaudiri vult: parum, ut mihi videtur, probabiliter. Duae se offerunt faciliores emendandi viae: altera, ut statuamus codicum lectionem ortam esse ex interpretamento alicuius adiectivi ab Aeschylo positi, velut *ἦ μέγαν αὐτογενῆ δαίμονα* h. e. *συγγενῆ*, quemadmodum *συγγενὴς πότμος* dicitur a Pindaro Nem. V, 40. Isthm. 1, 40, aut *ἦ μέγαν οἰκίδιον δ.*, quemadmodum *κατοικίδιοι δαίμονες* dici solent, aut etiam *ἦ μέγαν ἐγγενέταν δ.*, ut apud Apollonium Rh. IV, 1549 *δαίμονες ἐγγενέται* dei indigenae sunt, potuitque haud dubie etiam alastor domesticus *ἐγγενέτης* dici. Altera via haec est, ut scribatur *ἦ μέγαν ἐν μελάθροις δαίμονα*, eamque, ut facillimam, equidem praetulerim. Potuit autem vulgata existere vel ex correctione, quum oblitterata praepositione *ἐν*, turbatum metrum aliquis restituere quadamtenus saltem conaretur, vel etiam sic, ut vocabulum ab interprete adhibitum a librariis per errorem pro genuino poneretur. Tertiam quandam coniecturam, quae nescio cui in mentem venit, *ἦ μέγαν Ἀτρείδαις*, cur spernendam ducam, non opus est exponere.

Paullo post, item in commaticis, v. 1479, codices haec habent:

βιάζεται δ' ὁμοσπόροις
ἐπιρροαῖσιν αἱμάτων
μέλας Ἄρης· ὅποι δὲ καὶ προσβαίνων
πάχνα κουροβόρῳ παρέξει.

Προβαίνων iam dudum Canterus reposuit, *πάχνᾳ* Hermannus, cruorem hoc vocabulo significari credens, sententiamque sic interpretans: et quoquo progrediens nativoro cruori eas exhibebit, nempe *ὁμοσπόρους ἐπιρροὰς αἱμάτων*. „*Ὅποι δὲ καὶ προβαίνων*“,

5) Ab Homero quoque et Pindaro et Sophocle rem sic proponi monui in comm. ad Eum. p. 56. 57. Addi poterat etiam Eurip. Orest. 26. 27 et 568.

inquit, „idem est atque *ὅποι δ' ἂν καὶ προβῇ.*“ Id mihi perquam incredibile videtur, et *πάχνα* de cruore inauditum certe ac sine exemplo. Aeschylum scripsisse suspicor:

— — ὅμοια δ' αὖ προβαίνων
ποινᾷ κουροβόρῳ παρέξει.

h. e. poenam liberorum devoratorum persequens similia rursus exhibebit. *Ποινὰ κουροβόρος* est *ποινὰ κούρων βρωθέντων*, ut *εὐάγων τιμά* apud Pindarum Nem. X, 71 est *τιμὰ ἀγῶνος καλοῦ*, similiaque apud Matthiaeum, gr. gr. §. 446 not. 3. c *Ὅμοια* postquam in *ὅποι* corruptum fuit, etiam *δ' αὖ* a correctoribus metri causa in *δὲ καί* mutatum est.

V. 1491. Clytaemnestra propter mactatam Iphigeniam iure occisum Agamemnonem arguit:

ἀλλ' ἐμὸν ἐκ τοῦδ' ἔρνος ἀερθὲν
τὴν πολύκλαυτόν τ' Ἰφιγένειαν·
ἀνάξια δράσας ἄξια πάσχων
μηδὲν ἐν Ἅιδου μεγαλαυχείτω
ξιφοδηλήτῳ
θανάτῳ τίσας ἅπερ ἦρξεν.

Correxerunt *τὴν πολυκλαύτην Ἰφιγένειαν* Porsonus, *τῆς πολυκλαύτης Ἰφιγενείας* Hermannus, propterea scilicet, quia postremam huius nominis syllabam in accusativo produci non posse statuebat; neque id iniuria, quamquam Dindorfium, virum praestantissimum, aliter iudicare video. Sed mederi huic incommodo, simulque planiorem verborum constructionem et sententiam restituere licebit uno versu transposito et participio *πάσχων* in verbum finitum mutato:

ἀλλ' ἐμὸν ἐκ τοῦδ' ἔρνος ἀερθέν,
τὴν πολυκλαύτην Ἰφιγένειαν,
μηδὲν ἐν Ἅιδου μεγαλαυχείτω.

Cum acerbissima ironia haec dicta esse apparet: nolo eum gloriari apud inferos de filia mea, Iphigenia, a se mactata: nolo eum hoc scelere suo superbire. Sequitur

ἄξια δράσας ἄξια πάσχει
ξιφοδηλήτῳ
θανάτῳ τίσας ἅπερ ἦρξεν.

Nam *ἄξια δρ.* pro *ἀνάξια δρ.* scribendum omnes intellexerunt, estque hoc cum eadem ironiae acerbitate dictum; praesens autem tempus *πάσχει* propterea, quod nunc quoque apud inferos Agamemno poenam a se exactam, scelus non inultum esse agre fert.

V. 1562 narrat Aegisthus, ut patri suo Thyestae ab Atreo liberorum mactatorum carnes in convivio pro epulis appositae fuerint, absconditis extremitatibus, ille autem sic deceptus execrabilem dapem voraverit:

τὰ μὲν ποδήρη καὶ χερῶν ἄκρους κτένας
ἔθρυπτ' ἄνωθεν ἀνδρακὰς καθήμενος,

ἄσημα δ' αὐτῶν αὐτίκ' ἀγνοίᾳ λαβὼν
ἔσθει βορὰν ἄσωτον, ὡς ὁρᾷς, γένει.

Duo manifestissima in hoc loco vitia dudum ab aliis correcta sunt, primum ἔθρυπτε, quod in ἔκρυπτε mutandum, deinde ἄσημα δ' αὐτῶν, pro quo, mutata simul interpunctione verborum, ἄσημ'· ὁ δ' αὐτῶν — scribendum fuit. Sed restant duo alia, ἄνωθεν et καθήμενος. Nam hunc singularem vel ipsum adverbium ἀνδρακάς refutat, siquidem ἀνδρακὰς καθῆσθαι de uno graece non magis, quam viritim sedere latine dici potest[6]). Et Hermannus quidem καθημένοις scripsit, accusativum, καθημένους, propterea repudiandum autumans, quia non id egisset Atreus, ut convivas celaret, sed ut coram convivis Thyesten. Atqui arbitror tamen etiam convivas pariter omnes celandos fuisse, quorum profecto nemo, si vidisset abscissas puerorum extremitates, taciturus fuit. Itaque haec quidem repudiandi accusativi causa nulla fuit, neque vero dativus illo sensu, ut esset coram convivis dici potuit. Tamen dativum et ipse probo, sed construendum illum cum proximo adiectivo ἄσημα. Ἄνωθεν qui probarunt, de loco sedendi acceperunt. Sed ad celanda, quae celari Atreus volebat, nihil intererat, superiore an inferiore loco, ἄνωθεν an κάτωθεν sederet, praesertim quum singulae separatim convivis mensae appositae essent. Hoc enim significat adverbium ἀνδρακάς, fuitque is mos aetatis heroicae, ut ex Homero constat. Cf. Plutarch. Quaestt. sympos. II, 10, 1 et Nitzsch. ad Od. tom. I. p. 27. Itaque incredibile est, otiosam istam et supervacaneam loci designationem ab Aeschylo esse; debetur librariis veram lectionem corrumpentibus, quae fuit ἄνευθεν, quemadmodum iam Blomfieldius suspicatus est, citato loco Homerico ad rem comprobandam accommodatissimo, Il. XXII, 367: ἦ ῥα καὶ ἐκ νεκροῖο ἐρύσσατο χάλκεον ἔγχος, καὶ τόγ' ἄνευθεν ἔθηκε. Idem significat χωρίς in Herodoti narratione de simili quadam Astyagis atrocitate, I c. 119: τοῖσι μὲν ἄλλοισι καὶ αὐτῷ Ἀστυάγεϊ παρετιθέατο τράπεζαι ἐπιπλέαι μηλείων κρεῶν· Ἁρπάγῳ δέ, τοῦ παιδὸς τοῦ ἑωυτοῦ, πλὴν κεφαλῆς τε καὶ ἄκρων χειρῶν τε καὶ ποδῶν· ταῦτα δὲ χωρὶς ἔκειτο ἐπὶ κανέῳ κατακεκαλυμμένα.

In eadem Aegisthi oratione v. 1568 haec sunt de Thyeste, postquam rem cognoverit:

μόρον δ' ἄφερτον Πελοπίδαις ἐπεύχεται,
λάκτισμα δείπνου συνδίκως τιθεὶς ἀρᾷ.

Versum secundum Abreschius, Animadv. in Aeschyl. lib. II, c. 23 p. 399 sic convertit: despectum in convivio detestans ac diris devovens, additque deinceps: „poterat eodem, opinor, sensu scribi τιθεὶς ἀράν.“ Hoc Hermannus recepit, et mirum est non ab omnibus receptum esse, qui de sententia loci idem atque Abreschius sentirent. Nam ἀρᾷ τιθέναι τι, aliquid diris devovere, graece non dici certum est: alterum illud, ἀρὰν τιθεναι, h. e. ἀρὰν ποιεῖσθαι, potuit fortasse videri pro ἀρᾶσθαι dictum esse, et ἀρὰν τιθέναι τι pro ἀρᾶσθαί τι eodem modo, quo supra, v. 781, ἀνδροθνῆτας Ἰλίου φθορὰς ψήφους ἔθεντο pro φθορὰς ἐψηφίσαντο. Utque multa, alias incredibilia, in Aeschylo tamen credibilia visa sunt, sic potuerunt fortasse etiam ἀρὰν τιθέναι τι (v. ἀρᾶσθαί τι) ferendum

6) Futilis est annotatio in cod. Farn.: ἀνδρακάς ἀντὶ τοῦ καθ' ἑαυτόν.

putare pro eo quod est: aliquid cum execratione exprobrare. Iam vero quid est λάκτισμα δείπνου? Impiam hospitalis mensae violationem, inquit Schützius, elegantius quam Abreschius, sed sensu non diverso, conferrique iubet locum iam ab hoc citatum, Lycophr. v. 137, ubi de Paride dicitur: ἔτλης θεῶν ἀλοιτὸς ἐκβῆναι δίκην, λάξας τράπεζαν κἀνακυπώσας θέμιν. Itaque voluerunt illi λάκτισμα δείπνου idem esse quod ἀτίμωσιν τραπέζας, quemadmodum Aeschylus supra loquutus est v. 677; quodque de Paridis iniuria recte dicitur, idem etiam de Atrei facinore dici potuisse opinati sunt. Miror Schützium, elegantis alioquin ingenii virum, et hoc nomine ceteris interpretibus plerisque longe praestantiorem, non persensisse, quam hoc incredibile et poeta vel mediocri, nedum Aeschylo, indignum esset. Namque Paridis peccatum, quamvis vituperabile et iusta deorum animadversione dignum, tamen, si cum Atrei facinore comparatur, leve et humanum videri debet. Ille, alienae mulieris amore captus, hospitii ius violavit; Atreus, fratris odio inflammatus, sanctissima naturae iura conculcavit, innocenti puerorum sanguine se polluit, filiorum viscera patri comedenda dedit, denique id sceleris commisit, cuius atrocitatem nullo satis gravi verbo notare licet, quod omnem humanitatis captum excedit, adeo ut Sol ipse, qui tot hominum scelera quotidie intuetur, tamen hoc conspecto oculos obvolvisse dicatur. Et Thyesten, tam immani facinore laesum, nihil aliud conquestum esse, quam mensae hospitalis aut potius convivii violationem? idque non aliquem de trivio versificatorem, sed Aeschylum, omnium, quotquot fuerunt, poetarum longe principem sic fecisse? Absit ab illo dedecus hoc; absint interpretes talia ferentes! Satius profecto fuerat, illos audire, qui Thyesten comperto facinore exsilire de sede mensamque eversam pedibus conculcare fecerunt, quae sententia, quamvis manifesto falsa neque ullo modo ex Aeschyli verbis elicienda, tamen, si rem ipsam intuearis, minus inepta minusque hoc poeta indigna videri debet. Quid autem Aeschylus dixerit, statim patefiet. Nota sunt ex Homero ἀναθήματα δαιτός, μολπὴ καὶ φόρμιγξ, quum vel cantor aliquis epulantes cantu suo oblectat, vel ipsi quoque convivae per vices canunt: eaque coenae oblectamenta ἀκροάματα sunt vel ἀκούσματα, quod vocabulum apud Atticos magis quam illud alterum usitatum fuisse grammatici testantur. Nunc autem, in hoc infausto Atrei convivio, pro cantu hilari et delectabili dira Thyestae vox audita est, quum iustam domui perniciem imprecaretur,

ἄκουσμα δείπνου συνδίκως τιθεὶς ἀράν.

Nullo amplius verbo opus est. Tantum de adverbio συνδίκως addam, non videri id mihi, cum Hermanno, trahendum ad proximum versum, οὕτως ὀλέσθαι πᾶν τὸ Πλεισθένους γένος, et significare i. q. communiter, communi iustitia, sed esse potius i. q. πρεπόντως, Nam σύνδικον, praeter vulgares significationes, etiam id esse puto, quod alicui recte et condecenter conveniat: neque enim diversae stirpis sunt δίκη et decet. Sic Pindarus, quum phormingem dicit Apollinis et Musarum σύνδικον κτέανον, non communem his sed aptam atque decentem dicit, atque sic Aeschylus, quum Thyesten pro acroamate convivii diras devotiones συνδίκως inclamasse dicit, id eum iuste reique atroci condecenter fecisse dicit, potuitque eodem sensu etiam ἐνδίκως dicere.

Perpetrato facinore ab Atreo sese adhuc parvulum cum patre terra expulsum esse Aegisthus memorat v. 1573:

τρίτον γὰρ ὄντα μ' ἐπὶ δέκ' ἀθλίῳ πατρὶ
συνεξελαύνει τυτθὸν ὄντ' ἐν σπαργάνοις.

Tredecim Thyestae filios fuisse nemo memorat: tres tantum aut a nonnullis quattuor fuisse dicuntur. Neque ipsum per se credibile est, duodecim ab Atreo mactari potuisse. Recte igitur Emperius locum corruptum esse iudicavit; sed quae ab eo correctiones proponuntur, in Diurn. antiquar. ann. 1835, una p. 635, τρίτον γὰρ ὄντα μ' ἔλιπε κἀθλίῳ πατρὶ συνεξελαύνει, altera p. 1000, μ' ἐπὶ δυσ' vel ἐπὶ δύ' ἀθλ. πατρί, harum neutram probabilem esse quilibet haud dubie Hermanno assentietur. Ipse Hermannus scripsit: τρίτον γὰρ ὄντα μ' ἐπίδεχ' ἀθλίῳ πατρί, novum et inauditum vocabulum commentus ἐπίδεξ, idque passive dictum suspicatus „de eo, qui post alios acceptus sit, ut hic de Aegistho post mactatos fratres patri nato.“ Ad hoc genus coniecturae non facile confugiendum est, nisi quum ceterae viae aut emendandi aut interpretandi frustra tentatae sunt. Hoc autem loco permirum est nemini in mentem venisse τρίτον γὰρ ὄντα μ' ἔτι, praeterquam uni G. C. W. Schneidero, qui anno 1839 Agamemnonem cum commentario edidit sane futilissimo et absurdissimis nugis referto, quae causa fuisse videtur, ut nemo eum inspicere aut quae ab homine tam imperito et insulso prolata essent repetere voluerit. Haec tamen coniectura nequaquam spernenda erat. Duobus pueris mactatis, tertius adhuc superstes erat: id et conveniebat dici et dicitur aptissime: τρίτον γὰρ ὄντα μ' ἔτι. Δεκάθλιος autem non est verendum ne quis cum eodem Schneidero itidem ut τρισάθλιος dictum esse credat. Scribendum erit δυσάθλῳ. Nisi quis forte hoc propterea spernat, quod nimis facile inventu est. Nam sunt sane nonnulli tam inepte fastidiosi, et illius, cuius supra mentionem feci, venatoris similes, ut quae in medio posita sunt arripere nolint, longius remota quaerant, scilicet sagacitatis laudem ex his maiorem fore rati.

Aliquanto plus negotii facessunt priores tragoediae partes inde a parodo chori usque ad quartum s. Cassandrae episodium, in quibus praeter leviores quasdam corruptelas non pauca tam graviter affecta sunt, in melicis praesertim, ut de certa atque indubitabili emendatione, nisi quando meliores codices reperti fuerint, desperandum esse videatur. Dicam nunc non quidem de omnibus, sed de praecipuis, versuum ordinem sequens. Itaque in anapaesticis v. 97 sqq. ubi chorus Clytaemnestram alloquitur:

τούτων λέξασ' ὅ τι καὶ δυνατὸν
καὶ θέμις αἰνεῖν
παίων τε γενοῦ τῆσδε μερίμνης,

non offendor equidem liberiore verborum structura, qua praeter necessitatem τὲ particula addita est[7]), sed infinitivum illum αἰνεῖν permutandum esse aio cum verbo finito αἰνεῖ.

7) De hac anacoluthia satis ab Hermanno dictum est, et video Doederlinum quoque, qui alia non pauca exempla interpretando removit, huic loco pepercisse, Lectt. Hom. spec. II, p. 9. Naekius ad Valer. Cat. p. 299 etiam latina quaedam huius generis exempla habet, in quibus Vergilianum illud Aen. IX, 401: Suspiciens altam lunam et sic voce precatur, ubi deletam ab Heynio copulam Wagnerus et nuper Paldamus noster restituerunt.

Tulerunt infinitivum qui αἰνεῖν idem quod λέγειν, δηλοῦν aliaque indicandi verba significare posse crediderunt, quod mihi secus esse videtur, quaeque ad probandam istam sententiam afferunt, omnia diversi generis sunt. Velut quod a Klausenio citatur, Ag. v. 1449, ἦ μέγαν — δαίμονα καὶ βαρύμηνιν αἰνεῖς, licet potuisset etiam λέγεις dici, tamen αἰνεῖς fortiorem habet praedicandi notionem, quae in altero non inest. Choeph. v. 187, ἐγὼ δ' ὅπως μὲν ἄντικρυς τάδ' αἰνέσω — est i. q. approbem, de coniectura ante proposita. Ib. v. 276 Hermannus recte scripsit τὰς δ' αἰνῶν νόσους, αἰνῶν autem non est simpliciter dicens, sed denuntians, praedicens. In incerta fabula fr. 305. γένος μὲν αἰνεῖν ἐκμαθὼν ἐπίσταμαι Αἰθιοπίδος γῆς, eodem sensu αἰνεῖν dictum est, quo εὔχεσθαι apud Homerum. Choeph. v. 549, αἰνῶ δὲ κρύπτειν τάσδε συνθήκας ἐμάς, est i. q. παραινῶ, iubeo, suadeo, quemadmodum Suppl. v. 165, αἰνῶ φυλάξαι τἄμ' ἔπη δελτουμένας. et Soph. Phil. 1380, ὦ δεινὸν αἶνον αἰνέσας, τί φῄς ποτε; Denique nullum loco inveniri arbitror, in quo non adiuncta huic verbo appareat aliqua aut praedicandi et laudandi, aut approbandi, aut suadendi, praecipiendi, admonendi significatio, vel, ut una definitione omnia complectar, αἰνεῖν non est dicere simpliciter vel indicare, sed semper habet aliquam iudicii ac voluntatis adsignificationem, quae eadem est etiam in substantivo αἶνος. Hinc fabulae αἶνοι dicuntur, quoniam hoc genus narrationum semper aliquid praecepti in se habet: et Ulixis quoque narratio, Od. XIV, quam manifestum est eo consilio narrari, ut admoneatur Eumaeus vestem algenti praebendam esse, propterea ab Eumaeo, mentem Ulixis perspiciente, αἶνος dicitur, v. 508. Quum autem αἶνος de threno dicitur, velut Ag. v. 1513 (atque etiam v. 688, ut mox videbimus,) manifestum est, hic quoque significationem alicuius praedicationis obtinere. — Hinc igitur apparere puto, nostro loco αἰνεῖν ferri non posse, sed scribendum esse, ὅ τι — θέμις αἰνεῖ h. e. quod Fas te dicere vel iubet vel approbat sive sinit.

Omnium vexatissimus locus est v. 105:

— — ἔτι γὰρ θεόθεν καταπνείει
πειθὼ μολπὰν ἀλκὰν σύμφυτος αἰών.

de quo si diversas interpretum sententias omnes percensere vellem, liber mihi conscribendus esset. Tenuerunt nonnulli codicum lectionem, quam Klausenius sic interpretatur: dii me ad canendum suscitaverunt iusti*que* temporis adventu fiduciam suppeditaverunt. De iusto tempore mox: nunc de iusta verborum constructione videndum erit. Unum habemus nominativum, αἰών, verbum item unum καταπνείει, accusativos autem ab hoc verbo pendentes tres πειθώ, μολπάν, ἀλκάν. Non poterunt igitur, qui rectae constructionis leges servare volent, aliter haec accipere, quam ut αἰών sive tempus inspirare dicatur fiduciam, cantum, robur. Additum adverbium θεόθεν significabit, hoc fieri divinitus. Quid igitur? deorumne numine hanc vim tempori tributam esse dicemus, ut illa tria inspiret? an θεόθεν ad unum accusativum πειθώ pertinere censebimus, ut significetur, fiduciam illam, quam tempus inspiret, divinitus inditam esse? Sic ergo dii potius quam tempus eam inspirare dicendi erant, idque Klausenium quoque sensisse quodammodo videtur, quum in interpretando deos tanquam subiectum enuntiationis ponat. Quamquam qua ratione reliqua verba construxerit, nullo modo perspici potest. Certissimum est

autem, rectam sanamque eorum constructionem nullam esse. Schützius in ed. minore ann. 1800 edita *πειθώ* nominativum esse statuit, locumque sic convertit: adhuc enim fiducia divinitus immissa cantum inspirat, potentiam *vero* aetas congenita, additque in parenthesi: quia illud, quod narraturus sum, ipse vivendo attigi. Omitto durissimum prorsusque incredibile asyndeton: nam debebat *ἀλκὰν δὲ συμφ. αἰών* dici: omitto magis incredibilem obscuritatem dicendi, ut *ξύμφοτος αἰών* sit vitae tempus rei gestae aequale; tantum de potentia illa quaeram, quae qualisque sit. Nempe eam Schützius intelligit, quam chorus ipse paullo ante significavit, quum dixit *κύριός εἰμι θροεῖν*. Atqui hoc significat potius fas est me dicere; aut si maxime potestatem significari dicas, interest tamen aliquid inter potestatem et potentiam, neque unquam quisquam, qui quidem graece sciat, eiusmodi canendi potestatem *ἀλκάν* dici potuisse concedat. Bothius, quemadmodum ex Dindorfii annotatione video, (nam ipsius Bothii editionem inspicere non potui,) scribi voluit: *ἔτι γὰρ θεόθεν καταπνείει πειθὼ μολπᾶν ἀλκᾷ σύμφυτος αἰών*, idque convertit: nam adhuc viribus coniuncta aetas divinitus inspirat fiduciam canticorum: neque aliter O. Müllerus in Script. minor. 1 p. 277, cuius haec est conversio: denn noch haucht mir durch Götterhülfe die Zuversicht der Lieder das der Kraft nicht abgestorbene Alter ein. Atqui primum *ἀλκᾷ ξύμφυτος αἰών* nullo modo dici potuit aetas senilis adhuc vigens viribus, sed ea demum aetas, cui robur natura sua insitum est, qualis est virorum, non senum, ex quibus chorus constat. Deinde robusta aetas nullam potest inspirare fiduciam, nisi talium rerum, ad quas robore opus est. Num igitur robore opus est ad rerum memoriam cantu repetendam? Non est verendum, ne quis lateribus tamen robustis opus fuisse dicat ad laborem canendi perferendum. Porro quid sibi vult illud *θεόθεν*? An peculiari quodam divino auxilio opus fuit ad istam fiduciam, quam quilibet satis robustus ex ipso robore suo capere posset? Divinitus indita illa potius fiducia videbitur, si quis aliquid supra vires suas atque robur tamen fidenter suscipit. Denique *πειθὼ μολπᾶν* non potest significare fiduciam ad canendum: neque enim unquam *πειθώ* cum genitivo rei de tali fiducia dicitur, qua quis ad suscipiendam rem impellitur. Neque igitur Franzii ratio probari potest, qui *πειθὼ μολπᾶν* eodem sensu dictum, *ἀλκὰν* autem de expeditione bellica accipit, ut *αἰὼν ἀλκᾷ σύμφυτος* sit tempus huic bello fatis praefinitum, quod quum nondum praeterierit, hinc fiduciam canendi senibus inspirari, quia sperent scilicet adhuc victoriam post certum tempus promissam. Hermannus recte quidem intellexit, *πειθὼ μολπᾶν* isto sensu dici non potuisse, ideoque *πειθὼ* nominativum esse statuit et verbi *καταπνείει* subiectum, cui pro obiecto *μολπάν*, accusativo casu, adiungit, sed de reliquorum verborum sententia non magnopere a Franzio discrepat. Nam *ἀλκάν* et ipse de bello, *αἰῶνα ἀλκᾷ σύμφυτον* de tempore accipit quod bello fatis praefinitum sit, constructionem vero hanc esse putat, ut *ἀλκᾷ σύμφυτος αἰών* per appositionem adiectum sit ad *πειθώ*, quo significetur id quo nitatur ea fiducia. De huiusmodi appositione quid alii sensuri sint nescio: mihi quidem vix credibilis esse videtur. Deinde, ut possit *ἀλκά* de bello accipi, — quamquam locorum, ubi sic accipi potest, velut Sept. ad Theb. v. 855 aliorumque ab aliis citatorum diversa tamen ab hoc nostro ratio est; sed hoc nunc disputare non vacat, —

certe *ἀλκᾷ σύμφυτον αἰῶνα* „satis usitato genere dicendi," ut Hermannus autumat, de tempore fatis ad bellum perficiendum destinato dici potuisse nunquam credam, neque quae ab Hermanno ad comprobandam hanc interpretationem exempla afferuntur, quidquam similitudinis habere existimo. Horum alterum est Soph. Oed. Col. v. 7: *στέργειν γὰρ αἱ πάθαι με χὠ χρόνος ξυνὼν μακρὸς διδάσκει*: atqui aliud est *ξυνών*, aliud *σύμφυτος*, aliud est tempus cum re coniunctum, sive per quod ea res permansit, aliud autem tempus rei nondum peractae sed adhuc peragendae fatis praefinitum. Alterum exemplum est Oed. R. v. 1082: *οἱ δὲ συγγενεῖς μῆνές με μικρὸν καὶ μέγαν διώρισαν*, ubi *συγγενεῖς μῆνες* sunt menses vitae meae aequales, qui me nascente coeperunt, quasi mecum nati sunt unaque mecum adoleverunt creveruntque, non autem menses vitae meae fatis praefiniti. *Σύμφυτον* autem, praeter propriam significationem, de eo dicitur, quod cum altero natura sua coniunctum est, vel quod alteri congruum atque consentaneum est, ut aut consequatur ex eo, ut ex causa effectus, aut gignat alterum, ut effectum causa [8]). Itaque *ἀλκᾷ σύμφυτος αἰών*, si unquam aliquid, hoc quidem certe, quod viri doctissimi voluerunt, significare nunquam poterit. Manifestum est igitur aliquam corruptelam subesse, idque etiam Schützium, non quidem anno 1800, sed tamen anno 1784, quum priorem de maioribus editionibus, rursusque anno 1811, quum alteram publicaret, persensisse video. Scripsit enim in utraque *πειθὼ — ἀλκᾷ σύμφυτος αἰέν*. Neque tamen hoc *αἰέν* verum esse puto, sed scripsisse Aeschylum arbitror:

ἔτι γὰρ θεόθεν καταπνείει
πειθὼ μολπὰν ἀλκᾷ σύμφυτον ᾄδειν.

h. e. adhuc enim divinitus fiducia inspirat mihi cantum fortitudini congruum (h. e. qualem fortes canunt) canendum. Nam *μολπὰ ἀλκᾷ σύμφυτος* est i. q. *μολπὰ ἄλκιμος*. Corruptela nata est ex unius litterae *δ* omissione: quippe postquam *αἰειν* pro *αἴδειν* scriptum fuit, id a librariis aut a correctoribus in *αἰών* mutatum est.

In eodem cantico v. 115 haec sunt de duabus aquilis gravidam leporem devorantibus:

βοσκόμενοι λαγίναν ἐρικύματα φέρματι γένναν
βλαβέντα λοισθίων δρόμων.

Et *φέρματι* etiam in Mediceo legi Franzius et Hermannus aiunt, quum alii *φέρματα* ex eo codice enotarint, ut a Turnebo scriptum est. Debebat utique hoc reponi, itemque *ἐρικύμονα*, quod in Flor. et Farn. extat, pro *ἐρικύματα*. Dativus correctoribus debetur, qui

8) Sic infra, v. 141, Iphigeniae sacrificium Calchas dicit *νεικέων τέκτονα σύμφυτον*, ex quo Clytaemnestrae odium erga maritum quasi naturaliter ortum est. Magnopere enim falluntur, qui hoc per hypallagen dictum volunt pro *νεικέων συμφύτων*, idque de odiis inter cognatos interpretantur. Neque enim cognati (*σύμφυτοι*) inter se fuerunt Agamemno et Clytaemnestra. Rectius hypallagen esse dicemus in altero, quod ibi additur, epitheto *οὐ δεισήνορα*. Nam expectari potius debebat *νεικέων οὐ δεισηνόρων*. Sed haec hypallage neque dura neque insolens est, similiaque exempla complura tractata sunt ab Ellendtio, Lex. Soph. II, p. 84, qui unus omnium subtilissime de hac figura exposuit. — Ceterum quoniam versus 141 mentionem feci, addam obiter, non videri mihi aliquid excidisse; sed si quid tamen exciderit, id neque *μῆνιν*, cum Lachmanno, neque *φωτός*, cum Hermanno, sed infinitivum potius *κρᾶναι* esse crediderim, pendentem illum a *σπευδομένα*.

gravidam leporem non putabant *φέρματα* dici potuisse vel propter numerum pluralem, quum non plus una esset, vel propter ipsam formam vocabuli, quae id potius, quod gereretur in utero, quam matrem in utero gestantem significare videretur. Atqui huius formae vocabula non raro etiam activam significationem habent, velut *ὄμμα* est quod videt, non quod videtur, *ἔχμα* apud Hom. quod retinet, non quod retinetur, *μείλιγμα*, id quod placat aliquem, non quod placatur, *μνῆμα*, quod monet non quod monetur, *δορυφόρημα* dicuntur *οἱ δορυφοροῦντες*, quin *λάλημα* apud Soph. Ant. v. 320 est *ὁ λαλῶν*. Pluralem autem huiusmodi abstractorum saepenumero etiam de uno dici videmus, velut *Πιτθέως παιδεύματα* de Hippolyto apud Eurip. Hipp. v. 11. *συγκοιμήματα* de una uxore apud eundem Androm. v. 1274, *τεχνήματα* de uno poculo, Soph. Phil. v. 36, aliaque apud Wakefield. Silv. crit. IV p. 48, Porson. append. ad Toup. p. 402 et ad Eur. Or. v. 1051, qui usus quum non una ubivis ratione explicandus sit, hoc quidem loco pluraliter *φέρματα* una lepus propterea dici potuisse videtur, quia plures in utero fetus gestabat, ideoque non simpliciter sed multipliciter *φέρμα* erat. Scribendum igitur: *λαγίνας ἐρικύμονα φέρματα γέννας*: idque iam Prienium voluisse video[9]).

V. 158 praedicat chorus Iovis maiestatem, prae quo is, qui antea magnus fuerit, iam pro nihilo habendus sit:

οὐδ' ὅς τις πάροιθεν ἦν μέγας,
παμμάχῳ θράσει βρύων,
οὐδὲν λέξαι πρὶν ὤν.

Sic enim versus tertius in Mediceo scriptus est, in Farn. autem et ap. Victor. *οὐδέν τι λέξαι*. Nolo superiorum coniecturas percensere, pariter, ut equidem arbitror, omnes improbabiles, sed statim expromam quod mihi verum esse videtur. Scripsit Aeschylus *οὐδὲ λέξεταί τις ὤν*. Pro *τὶς* sive describentium errore sive ex aliquo interpretamento *πρίν* irrepsit, *λέξαι* pro *λέξεται* e scripturae compendio ortum est, *οὐδέν* denique, postquam *πρίν* irrepserat, ab iis scriptum est, qui aliquod praedicatum ad *λέξαι* vel *λέξεται* desiderarunt. Restituta autem vera lectione apparet *τὶς ὤν* pro praedicato esse: Is, qui ante Iovem magnus fuit, ne dicetur quidem aliquis esse h. e. plane nullo in numero habebitur. De pronomine *τὶς* sic usurpato res in vulgus nota est. Vid. Hoogew. ad Viger. p. 152 et Wyttenbach. ad Plut. tom. VI, 1 p. 505. *Λέξεται* passivum est, ut saepe, velut apud Eurip., *σὺ μέν, ὦ πατρὶς Ἰλιάς, τῶν ἀπορθήτων πόλις οὐκέτι λέξει*, Hecub v. 906; denique *οὐδέ* significat, ne censebitur quidem aliquis esse, nedum sit aliquis. Dicit autem chorus Saturnum, cuius quam exigua religio in Graecia fuerit satis constat. Proxima verba, *ὃς δ' ἔπειτ' ἔφυ τριακτῆρος οἴχεται τυχών*, de Typhoeo accipienda sunt, qui post deiectum Saturnum adversus Iovem surrexit, et de cuius certamine et clade Hesiodum sequutus etiam in Prometheo Aeschylus dixit.

---

9) De versibus 127 et 137 dixi Gottingae in conventu philologorum ann. 1852, quae quoniam disputatio mea in Actis eius conventus edita est, repetere hoc loco nolo. Tantum dico, in altero versu *οἴκτῳ* mihi pro *οἴκῳ* scribendum videri, alterum autem locum sic refingendum: *τερπνὰ τούτων, αἰτῶ, ξύμβολα κρᾶναι, δεξιὰ μέν, κατάμομφα δὲ φάσματ' Ἀτρειδᾶν.*

Cantat deinde chorus, ut angantur improbi scelerum conscientia utque deorum castigatione etiam repugnantes ad sanam mentem revocentur, v. 166 sqq.:

στάζει δ' ἔν θ' ὕπνῳ πρὸ καρδίας
μνησιπήμων πόνος, καὶ παρ' ἄκοντας ἦλθε σωφρονεῖν.

Mirum est codicum scripturam *ἔν θ' ὕπνῳ* tamdiu ab editoribus tolerari potuisse, licet copula *τὲ* nullam aptam explicationem admittat: nam quod quis fortasse dicat, respondere ei proximum *καί*, ineptum est. Recipienda igitur est Emperii emendatio *ἀνθ' ὕπνου*, qua recepta etiam hoc intelligitur, qua ratione verbum *στάζει* ab Aeschylo usurpatum sit, quod Klausenius mirifice interpretatur de sanguine incitato, nuper autem nonnemo removere conatus est turpissima mutatione. Nempe *στάζειν* eleganter de somno dicitur, quem solent poetae cum rore comparare fessis corporibus instillato eaque recreante. *Ὑγρὸς γάρ ἐστιν ὁ ὕπνος*, inquit Orus in Etymol. M. p. 80, 33, eoque refert Homericum illud *νήδυμος ἀμφιχυθείς*, cuius similia *ἐπὶ γλυκὺν ὕπνον ἔχευεν* aut *περὶ δ' ἀμβρόσιος κέχυθ' ὕπνος* Heynius ad Verg. Aen. III, 510, comparavit cum latini poetae dictione: fessos sopor irrigat artus. Et frequentatur maxime a latinis poetis haec imago, ut Verg. Aen. I, 692: Venus Ascanio placidam per membra quietem irrigat. Sil. Ital. X, 355: oculisque quietem inrorat. Alia dabunt Barth. ad Stat. Theb. II, 144. Burm. ad Valer. Flacc. IV, 16. VIII, 72. Drakenborch. ad Sil. Ital. VIII, 121. notavitque ad Stat. VI, 27 scholiastes: sic somnus a pictoribus simulatur, ut liquidum somnum ex cornu super dormientes videatur effundere. — Improbis autem, inquit Aeschylus, non somnus instillatur in praecordia, sed pro somno cura et sollicitudo. *Πρὸ καρδίας* enim est i. q. in praecordia, quorum etiam graecum nomen *τὸ προκάρδιον* est. — Sequitur deinceps

δαιμόνων δέ που χάρις βίαιος,
σέλμα σεμνὸν ἡμένων.

Sic enim, *βίαιος*, scribendum est, non *βιαίως* cum codicibus, neque *βίαια* cum Hermanno, qui hoc pro adverbio esse et cum secundo versu coniungi voluit, peioribus numeris et minus apta sententia. Nam *βιαίως ἧσθαι* de eo demum aliquis dicet, quem significare vult sedem per vim occupatam tenere, id quod etiamsi potuit de diis iunioribus dici, qui veteribus pulsis regnum obtinuerunt, tamen ut hoc loco commemoraretur nihil opus fuit. Contra aptissime *χάρις βίαιος* dicitur hoc genus beneficii divini, quum homines malis admoniti ad sanam mentem revocantur, ut *ἄκοντες σωφρονεῖν* discant habeantque, ut paullo ante dictum est, v. 164, *τῷ πάθει μάθος*. Et ut *χάρις βίαιος*, sic etiam *εὐμενὴς βία* dicitur Suppl. v. 1038. Quae una causa Hermanno obstitit, quominus verum agnosceret, metrica fuit. Nam quum in antistropho v. 178 *παλιρρόθοις* legatur, in strophico amphibrachyn necessarium esse credidit. Sed correxerunt illud Ahrensius et Franzius, alter *παλιρρόχθοις* scribens, alter, hoc non improbato, etiam *παλιρροίβδοις* proponens. Quidni autem *παλιρροίοις*? Nam omnes tres formae pariter et solitariae et ad analogiam recte factae sunt. Ceterum *βίαιος* etiam feminino genere dici nemo sibi probari postulabit. De numeris autem dubitare, qui aures habent, non poterunt, quin rectius prior versus in *βίαιος* finiatur, quam alter a *βίαια* incipiat.

Recte autem Hermannus scripsit v. 184:

τρίβῳ κατέξαινον ἄνδρος Ἄργους,

pro eo, quod codices habent, Ἀργείων, quod ex interpretamento ortum est numerosque corrumpit. Nam corripi mediam syllabam, id quod nonnulli voluerunt, non licet. Sed in antistrophis v. 196. 7 minus probo quod ab Hermanno scriptum est

μιαίνων παρθενοσφάγοισιν
πέλας πατρῴους χέρας ῥεέθροις.

Codices habent μιαίνων παρθενοσφάγοισιν ῥεέθροις πατρῴους χέρας βωμοῦ πέλας. Non dubito autem, quin hoc βωμοῦ πέλας a correctore sit, qui quum excidisset praepositio πρό ante βωμοῦ, sarcire lacunam conaretur, inductus etiam fortasse corrupta strophici versus lectione Ἀργείων, si eodem quo recentiores quidam errore id pro cretico habuit. Sed etiam ῥεέθροις aliquo casu invectum est pro vera scriptura ῥοαῖς, quam reponendam esse strophicus versus demonstrat. Denique in stropha cur Aeschylum τρίβῳ, insolitam hoc sensu formam, praetulisse alteri τριβᾷ censeam, nullam causam video. Nam codicum nostrorum in huiusmodi re nulla auctoritas est.

In eadem antistropho, ubi Agamemnonis verba referuntur de postulato filiae sacrificio anxie deliberantis, haec leguntur v. 199 sqq.:

πῶς λιπόναυς γένωμαι ξυμμαχίας ἁμαρτών;
παυσανέμου γὰρ θυσίας παρθενίου θ' αἵματος ὀργᾷ περιόργως ἐπιθυμεῖν θέμις· εὖ γὰρ εἴη.

de quorum lectione atque interpretatione multa a multis admodum inter se diversa prolata sunt, quae repetere et confutare longum est. Mihi quidem non dubium est, quin hoc a choro dicatur: Agamemnonem, posteaquam aliquamdiu incertus animi fluctuaverit, postremo concedendum esse sociorum voluntati filiamque immolari debere statuisse: neque enim nefas haberi posse, quod tam vehementer id ab exercitu flagitaretur, quandoquidem aliter placari Diana obstaculumque ab ea expeditioni obiectum removeri non posset. De sententia, quin aptissima sit, nemo facile ambiget. Immo necesse fuit hoc dici, non nefariam Agamemnoni visam esse sociorum flagitationem: nam sic demum intelligi potest, cur concedendum esse, quamvis aegre, tandem tamen animum induxerit. Ad infinitivum ἐπιθυμεῖν subaudiendam aliquis dixerit τὴν ξυμμαχίαν superius nominatam: nam significari τοὺς ξυμμάχους; ego tamen Aeschylum subiectum disertius significasse credo, sic: ὀργᾷ περιόργῳ σφ' ἐπιθυμεῖν θέμις. Sed postrema tria verba haud dubie corrupta sunt. Hermannus quidem ea sic explicari posse autumat, ut subaudiatur sententia, ad quam causalis particula γάρ referatur, nempe: sic fiat. „Ita“, inquit, „quod brevissime dixit poeta, accipiendum est hunc in modum: nam, quoniam evitari non potest, optandum ut bene vertat.“ Ergo, quamvis subaudias illud sic fiat, nondum tamen procedit interpretatio, nisi etiam amplius aliquid subaudiatur. Tale artificium interpretandi non vereor ne multis placiturum sit: mihi quidem perquam improbabile videtur. Suspicabar aliquando Aeschylum scripsisse: εἰ δ' ἄρ', εἶεν: quodsi ita est, age — esto — fiat! Nam εἰ δ' ἄρα sic elliptice usurpatur, ubi, quid subaudiendem sit, e superioribus obscurum esse non potest, ut hoc loco εἰ δ' ἄρα θέμις ἐστί. Sic Demosthenes loquitur, Mid. p. 559, 26: ἐπεὶ περιαιρεθεὶς

τὰ ὄντα ἴσως μὲν οὐκ ἂν ὑβρίζοι· εἰ δ' ἄρα, ἐλάττονος ἄξιος ἔσται. Nemo autem nihil mutandum esse iudicet praeter unam litteram: pro γάρ enim τἄρ scribendum est. Nam τἄρα h. e. τοὶ ἄρα usurpatur, ubi aliquid consequens esse cum quadam asseveratione ponitur; ut hoc loco: quandoquidem fas est sacrificium ab exercitu flagitari, ergo optandum est certe, ut bene eveniat. Quam saepe τἄρ et γάρ permutentur a librariis nemo nescit. Cf. Ellendt. Lex. Soph. 1 p. 215.

In postremis huius cantici verbis, v. 240:

πέλοιτο δ' οὖν τἀπὶ τούτοισιν εὔπραξις, ὡς θέλει
τόδ' ἄγχιστον Ἀπίας γαίας μονόφρουρον ἕρκος,

quid sit illud ἄγχιστον ἕρκος non intelligo. Schützius quidem cum aliis Clytaemnestram designari putans, „chorus“ inquit „de regina loquitur, quam propius ad se accedere videt.“ At quis unquam alterum propius accedentem huiusmodi adiectivo, superlativo praesertim, designavit? Scholiastes τὸ συγγενικὸν interpretatur, videturque de senibus accepisse terrae ipsius, quam tuentur, utpote patriae suae quasi proximis cognatis. Blomfieldius contra eos designari credit, ad quos absente rege haec tutela proxime pertineat. In cassum laborant qui explicare inexplicabilia quovis modo conantur. Aeschylus scripsit εὔπιστον, unde ἄπιστον, hinc ἄγγιστον et ἄγχιστον ortum est. Designant autem his verbis senes semet ipsi, utpote absente rege soli ad terram tuendam una cum regina relicti. Et comparari aptissime possunt cum illis Persarum senibus, qui a Xerxe in Persia relicti curas suas et consilia cum Atossa communicant, ipsique de se dicunt τάδε μὲν Περσῶν — πιστὰ καλεῖται. Nam quod Hermannus his Argivis obiicit, stolidam et importunam esse iactationem, si μονόφρουρον ἕρκος se dicant, qui paullo ante (v. 82) ipsi se ὄναρ ἡμερόφαντον ἀλαίνειν dixerint: non reputavit scilicet vir summus, illo loco tantummodo de bellico robore sermonem fuisse: hoc sese carere dixerunt, ad arma gerenda invalidos, puerorum adeoque umbrarum similes. Nihilo minus tamen iidem consilio satis valere possunt, et ut πρόβουλοι rei publicae praeesse. An vero, si Clytaemnestram cum Hermanno designari sumimus, plus bellici roboris in muliere quam in senibus fuisse dicemus?

In oratione Clytaemnestrae v. 271 sqq.:

ὑπερτελής τε, πόντον ὥστε νωτίσαι,
ἰσχὺς πορευτοῦ λαμπάδος πρὸς ἡδονὴν
πεύκης τὸ χρυσοφεγγές, ὥς τις ἥλιος,
σέλας παραγγείλασα Μακίστου σκοπαῖς.

probandum est quod Hermannus scripsit σκοπῷ: sed in explicanda totius loci structura frustra laboravit. Desideratur utique verbum finitum, idque intelligens Bambergerus sagacissima coniectura παρηγγάρευσε pro παραγγείλασα proposuit. Id quum explicatum esset adscripto verbo usitato παρήγγειλε, hoc ipsum a librariis illius loco scriptum, ac dein a correctoribus metri causa in παραγγείλασα mutatum esse perquam veri simile est. Nisi quis forte illud potius πρὸς ἡδονήν in versu secundo vitiatum esse credat, permutandumque cum aliquo verbo finito, velut προηλάθη. Id mihi olim in mentem venit, ante quam Bambergeri emendationem nossem: nunc nescio an haec praeferenda sit. — In eadem Clytae-

τρίβῳ κατέξαινον ἄνϑος Ἄργους,

pro eo, quod codices habent, Ἀργείων, quod ex interpretamento ortum est numerosque corrumpit. Nam corripi mediam syllabam, id quod nonnulli voluerunt, non licet. Sed in antistrophis v. 196. 7 minus probo quod ab Hermanno scriptum est

μιαίνων παρϑενοσφάγοισιν
πέλας πατρῴους χέρας ῥεέϑροις.

Codices habent μιαίνων παρϑενοσφάγοισιν ῥεέϑροις πατρῴους χέρας βωμοῦ πέλας. Non dubito autem, quin hoc βωμοῦ πέλας a correctore sit, qui quum excidisset praeposito πρό ante βωμοῦ, sarcire lacunam conaretur, inductus etiam fortasse corrupta strophici versus lectione Ἀργείων, si eodem quo recentiores quidam errore id pro cretico habuit. Sed etiam ῥεέϑροις aliquo casu invectum est pro vera scriptura ῥοαῖς, quam reponendam esse strophicus versus demonstrat. Denique in stropha cur Aeschylum τρίβῳ, insolitam hoc sensu formam, praetulisse alteri τριβᾷ censeam, nullam causam video. Nam codicum nostrorum in huiusmodi re nulla auctoritas est.

In eadem antistropho, ubi Agamemnonis verba referuntur de postulato filiae sacrificio anxie deliberantis, haec leguntur v. 199 sqq.:

πῶς λιπόναυς γένωμαι ξυμμαχίας ἁμαρτών;
παυσανέμου γὰρ ϑυσίας παρϑενίου ϑ' αἵματος ὀργᾷ περιόργως ἐπιϑυμεῖν ϑέμις· εὖ γὰρ εἴη.

de quorum lectione atque interpretatione multa a multis admodum inter se diversa prolata sunt, quae repetere et confutare longum est. Mihi quidem non dubium est, quin hoc a choro dicatur: Agamemnonem, posteaquam aliquamdiu incertus animi fluctuaverit, postremo concedendum esse sociorum voluntati filiamque immolari debere statuisse: neque enim nefas haberi posse, quod tam vehementer id ab exercitu flagitaretur, quandoquidem aliter placari Diana obstaculumque ab ea expeditioni obiectum removeri non posset. De sententia, quin aptissima sit, nemo facile ambiget. Immo necesse fuit hoc dici, non nefariam Agamemnoni visam esse sociorum flagitationem: nam sic demum intelligi potest, cur concedendum esse, quamvis aegre, tandem tamen animum induxerit. Ad infinitivum ἐπιϑυμεῖν subaudiendam aliquis dixerit τὴν ξυμμαχίαν superius nominatam: nam significari τοὺς ξυμμάχους; ego tamen Aeschylum subiectum disertius significasse credo, sic: ὀργᾷ περιόργῳ σφ' ἐπιϑυμεῖν ϑέμις. Sed postrema tria verba haud dubie corrupta sunt. Hermannus quidem ea sic explicari posse autumat, ut subaudiatur sententia, ad quam causalis particula γάρ referatur, nempe: sic fiat. „Ita", inquit, „quod brevissime dixit poeta, accipiendum est hunc in modum: nam, quoniam evitari non potest, optandum ut bene vertat." Ergo, quamvis subaudias illud sic fiat, nondum tamen procedit interpretatio, nisi etiam amplius aliquid subaudiatur. Tale artificium interpretandi non vereor ne multis placiturum sit: mihi quidem perquam improbabile videtur. Suspicabar aliquando Aeschylum scripsisse: εἰ δ' ἄρ', εἶεν: quodsi ita est, age — esto — fiat! Nam εἰ δ' ἄρα sic elliptice usurpatur, ubi, quid subaudiendem sit, e superioribus obscurum esse non potest, ut hoc loco εἰ δ' ἄρα ϑέμις ἐστί. Sic Demosthenes loquitur, Mid. p. 559, 26: ἐπεὶ περιαιρεϑεὶς τὰ ὄντα ἴσως μὲν οὐκ ἂν ὑβρίζοι· εἰ δ' ἄρα, ἐλάττονος ἄξιος ἔσται. Nunc autem nihil mutandum esse iudico praeter unam litteram: pro γάρ enim τἄρ' scribendum est. Nam τἄρα h. e. τοὶ ἄρα usurpatur, ubi aliquid consequens esse cum quadam asseveratione ponitur, ut hoc loco: quandoquidem fas est sacrificium ab exercitu flagitari, ergo optandum est certe, ut bene eveniat. Quam saepe τἄρ et γάρ permutentur a librariis nemo nescit. Cf. Ellendt. Lex. Soph. 1 p. 215.

In postremis huius cantici verbis, v. 240:

πέλοιτο δ' οὖν τἀπὶ τούτοισιν εὔπραξις, ὡς ϑέλει
τόδ' ἄγχιστον Ἀπίας γαίας μονόφρουρον ἕρκος,

quid sit illud ἄγχιστον ἕρκος non intelligo. Schützius quidem cum aliis Clytaemnestram designari putans, „chorus" inquit „de regina loquitur, quam propius ad se accedere videt." At quis unquam alterum propius accedentem huiusmodi adiectivo, superlativo praesertim, designavit? Scholiastes τὸ συγγενικὸν interpretatur, videturque de senibus accepisse terrae ipsius, quam tuentur, utpote patriae suae quasi proximis cognatis. Blomfieldius contra eos designari credit, ad quos absente rege haec tutela proxime pertineat. In cassum laborant qui explicare inexplicabilia quovis modo conantur. Aeschylus scripsit εὔπιστον, unde ἄπιστόν, hinc ἄγγιστον et ἄγχιστον ortum est. Designant autem his verbis senes semet ipsi, utpote absente rege soli ad terram tuendam una cum regina relicti. Et comparari aptissime possunt cum illis Persarum senibus, qui a Xerxe in Persia relicti curas suas et consilia cum Atossa communicant, ipsique de se dicunt τάδε μὲν Περσῶν — πιστὰ καλεῖται. Nam quod Hermannus his Argivis obiicit, stolidam et importunam esse iactationem, si μονόφρουρον ἕρκος se dicant, qui paullo ante (v. 82) ipsi se ὄναρ ἡμερόφαντον ἀλαίνειν dixerint: non reputavit scilicet vir summus, illo loco tantummodo de bellico robore sermonem fuisse: hoc sese carere dixerunt, ad arma gerenda invalidos, puerorum adeoque umbrarum similes. Nihilo minus tamen iidem consilio satis valere possunt, et ut πρόβουλοι rei publicae praeesse. An vero, si Clytaemnestram cum Hermanno designari sumimus, plus bellici roboris in muliere quam in senibus fuisse dicemus?

In oratione Clytaemnestrae v. 271 sqq.:

ὑπερτελής τε, πόντον ὥστε νωτίσαι,
ἰσχὺς πορευτοῦ λαμπάδος πρὸς ἡδονὴν
πεύκης τὸ χρυσοφεγγὲς, ὥς τις ἥλιος,
σέλας παραγγείλασα Μακίστου σκοπαῖς.

probandum est quod Hermannus scripsit σκοπῷ: sed in explicanda totius loci structura frustra laboravit. Desideratur utique verbum finitum, idque intelligens Bambergerus sagacissima coniectura παρηγγάρευσε pro παραγγείλασα proposuit. Id quum explicatum esset adscripto verbo usitato παρήγγειλε, hoc ipsum a librariis illius loco scriptum, ac dein a correctoribus metri causa in παραγγείλασα mutatum esse perquam veri simile est. Nisi quis forte illud potius πρὸς ἡδονήν in versu secundo vitiatum esse credat, permutandumque cum aliquo verbo finito, velut προηλάϑη. Id mihi olim in mentem venit, ante quam Bambergeri emendationem nossem: nunc nescio an haec praeferenda sit. — In eadem Clytae-

mnestrae oratione v. 289, quod codices habent ὤτρυνε θεσμὸν μὴ χαρίζεσθαι πυρός, Hermannus cum aliis compluribus mutavit in μὴ χατίζεσθαι, quod interpretatur: ne desideraretur h. e. ne destitueret expectantes. Mihi probabilius videtur Aeschylum scripsisse μὴ χρονίζεσθαι, ne tardaretur. Cf. Sept. ad Theb. v. 54: καὶ τῶνδε πύστις (sive πίστις) οὐκ ὄκνῳ χρονίζεται, in quo versu item χαρίζεται pro χρονίζεται scriptum est in Stobaei codice A., Floril. VII, 86.

Sequitur chori stasimum, praestantissimum illud quidem, sed aliquot locis adeo a librariis corruptum, ut plane intelligi nequeat. Primum in stropha prima, postquam dictum est, impios esse qui res humanas a diis respici et male facta puniri negent, haec leguntur, v. 358:

πέφανται δ᾽ ἐγγόνους
ἀτολμήτων ἄρη
πνεόντων μεῖζον ἢ δικαίως.

Hermannus edidit: πέφανται δ᾽ ἐκγόνοις ἀτολμήτως Ἄρη πνεόντων μ. ἢ. δ. idque interpretatur: apparuit natis intolerabiliter maiorem quam fas erat Martem spirantium. Quid apparuerit, e superioribus intelligi vult, nempe divinam male factorum animadversionem. Atqui haec nunc quidem non natis sive posteris (ἐκγόνοις), sed ipsis qui deliquerunt apparuit. Loquitur enim chorus de Paride et Troianis: hos Iovis vindictam expertos esse, horumque exemplo patefieri, non impunita esse hominum male facta. Itaque etiamsi verum est, maiorum delicta saepenumero a posteris demum lui, tamen in hoc contextu hanc sententiam non aptam esse apparet. Deinde haud scio quam recte illud Ἄρη πνεόντων de Paride atque Troianis dici potuerit. Nam Martem spirare dicuntur, qui ferocia aut odio instigati vim et arma spectant bellique et certaminum cupidi sunt et hostilia perpetrant, quemadmodum infra v. 1194 Clytaemnestram videmus ἄσπονδον Ἄρη φίλοις πνέουσαν; Paridis autem et Troianorum delictum non ex tali ferocia aut odio natum erat, sed ex illius libidine, horum nimia securitate, quam diuturna felicitas opumque affluentia pepererat, φλεόντων δωμάτων ὑπέρφευ, ut est v. 361. Itaque recte Emperius Ἄρη ab hoc loco alienum esse intellexit, scripsitque ἀρά, quo vocabulo recepto iam aptum habemus enuntiationis subiectum: πέφανται ἀρά, apparuit pernicies: quo sensu id vocabulum non solum ab epicis sed etiam ab Aeschylo usurpatur Suppl. v. 76. Merito hanc amici emendationem probavit doctissimus Bambergerus in programmate gymn. Brunovic. a. 1835 edito p. 14, idemque pro ἐγγόνους non ἐκγόνοις, quod propter eam quam exposui rationem improbandum est, sed ἔκγονος reponi voluit, ut dicatur pernicies male factorum (ἀτολμήτων) progenies. Neque sane vituperanda est haec coniectura, sed probabilius tamen et minus etiam a librorum lectione distans est ἐγγὺς οὖσ᾽, unde quam facile ἐγγόνους fieri potuerit ipse aspectus docet. Atque habemus sic etiam accuratiorem numerorum aequabilitatem: nam antistrophicus quoque versus 375, μελαμπαγὴς πέλει, in longam syllabam exit; eamque rem in Aeschylo haud parvi faciendam esse periti sciunt.

Longe corruptissima autem et plane pro desperata habenda est eiusdem stasimi stropha secunda v. 394. Sed de hac antequam disputo, de antistropha videndum est, quae, quamquam et ipsa non incorrupta, paullo certiorem tamen medicinam admittere vi-

detur. Leguntur ibi v. 410 in codicibus haec: τὸ πᾶν δ᾽ ἀφ᾽ Ἑλλάδος αἴας συνορμένοις πένθεια τλησικάρδιος δόμων ἑκάστου πρέπει. quae qui scripserunt, συνορμένοις haud dubie accipi voluerunt de iis, qui e Graecia in bellum profecti essent. Sic scholiastes: τῶν συνηγμένων ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἁπάντων τοῖς οἴκοις ὀδυνηρὰ πένθησις διαπρέπει: neque aliter recentiores, velut Klausenius, qui vertit: omnino vero iis, qui e Graecia profecti sunt, domi uniuscuiusque ortus est luctus animum affligens. et Schützius: propter eos qui e Graecia profecti sunt etc. Atqui hos si designare Aeschylus voluit, articulum participio addi necesse fuit; ne de casu dativo dicam, cuius commode explicandi nullam rationem video. Nam quod Schützius ei causalem significationem tribuit, habeat sibi. Scholiastes legisse videri possit συνορμένων et mox δόμοις: sed huic non multum tribuendum est. Aeschylum autem scripsisse crediderim συνορμένα, quod quum in vetusto codice, nostrorum omnium fonte communi, per compendium scriptum esset, hinc error describentibus obiectus, ut συνορμένοις ponerent, idque de militibus in bellum profectis acceptum necessario etiam alteri corruptelae ansam dedit, ut ἀφ᾽ Ἑλλάδος αἴας scriberetur pro eo, quod scribendum erat, ἐφ᾽ Ἑλλάδ᾽ αἶαν. Possit etiam ἀν᾽ Ἑλλάδ᾽ αἶαν coniici; sed illud praefero propter faciliorem mutationem. Itaque versus habebimus hosce:

τὸ πᾶν δ᾽ ἐφ᾽ Ἑλλάδ᾽ αἶαν
συνορμένα πένθεια τλησικάρδιος
δόμων ἑκάστου πρέπει.

Omnino autem per Graecam terram coortus luctus corda mordens uniuscuiusque domus conspicuus est. Numeri concinni, sententia apta. Nam τὸ πᾶν, adverbii instar, omnino, in universum, recte dicitur propterea, quod, quum antea de unius Menelai eiusque domus dolore dictum esset, nunc ad universae Graeciae dolorem transitur: ἐφ᾽ Ἑλλ. αἶαν dictum, ut ἐπὶ γαῖαν εἰσὶ δύο ap. Hes. O. et D. v. 11. et ἐπ᾽ ἀπείρονα γαῖαν aliquoties apud Homerum.

Haec si non improbabiliter restituta sunt, etiam de strophicis coniecturam audere licebit. In codicibus scriptum est: πάρεστι σιγᾶς ἄτιμος ἀλοίδορος ἄδιστος ἀφεμένων ἰδεῖν, nullis numeris nullaque sana sententia. Iambicos versus restitui antistropha postulat, unde apparet non posse aut σιγὰς aut σιγῶσ᾽ aut αιγῶν scribi, quae omnia ab uno aut altero critico proposita sunt, sed σιγᾶς librariorum errori deberi, nato illi ex geminatione duarum primarum litterarum vocabuli sequentis. Deinde in ἀφεμένων syllabam secundam ει esse debere iam alii intellexerunt. Quaenam autem probabilis verborum sententia fuisse videbitur? Cantat chorus, qualis dolor in domo Menelai excitatus fuerit propter Helenae fugam. Lamentabantur, inquit, domestici prophetae: ἰώ, ἰὼ δῶμα, δῶμα καὶ πρόμοι, ἰὼ λέχος καὶ στίβοι φιλάνορες. His, opinor, non incommode talis sententia subiungi potuit: πάρεστι σῖγ᾽ ἀτίμως — δόμους — ἀφειμένους ἰδεῖν: licet videre domum silentio (h. e. sine valedictione) contumeliose desertam. Sic σῖγ᾽ ἀτίμως coniunguntur etiam in Choeph. v. 86, et omnis enuntiatio comparari potest cum Eum. v. 168: πάρεστι γᾶς ὀμφαλὸν προσδρακεῖν αἱμάτων βλοσυρὸν ἀρόμενον ἄγος ἔχειν. De duobus vocabulis, ἀλοίδορος et ἄδιστος, quid faciam nescio. Interim amplector Hermanni coniecturam, qui pro ἄδιστος

reposuit αἴσχιστ', in ἀλοίδορος autem, quod miris modis alii interpretari conati sunt, duo vocabula latere arbitror, alterum illud quod supra scripsi δόμους, alterum ἄλαι h. e. ἄλᾳ, quo nomine fortasse desertricis Helenae fuga invidiose designari potuit. Sic versus existunt hi

πάρεστι σιγ' ἀτίμως
ἄλᾳ δόμους αἴσχιστ' ἀφειμένους ἰδεῖν.

strophicis, quos supra posui, duobus prioribus ad amussim exaequati.

Initium antistrophae secundae in codicibus hoc est, v. 402 sqq.:

ὀνειρόφαντοι δὲ πενθήμονες
πάρεισι δόξαι φέρουσαι χάριν ματαίαν.
μάταν γὰρ εὖτ' ἂν ἐσθλά τις δοκῶν ὁρᾶν,
παραλλάξασα διὰ χερῶν
βέβακεν ὄψις κτλ.

Hermannus in versu secundo πάρεισιν δόκαι reposuit, vere haud dubie, nisi quod δοκαί potius scribendum fuisse Dindorfius monet; in quarto παραλλαγαῖσι, si minus vere, haud procul tamen a vero. Sed in constructione versus tertii et sequentium expedienda falli videtur. Nam quod ait μάταν coniungendum esse cum βέβακεν, reliqua autem brevius dicta esse pro εὖτ' ἂν ἐσθλά τις δοκῶν ὁρᾶν ὁρᾷ: haec brevitas inaudita atque incredibilis est, nec puto recte μάταν cum βέβακεν coniungi posse propter sententiam. Scripsisse Aeschylum suspicor:

μάταν γὰρ εὔχετ' ἐσθλά τις δοκῶν ὁρᾶν,
παραλλαγᾷ δὲ διὰ χερῶν
βέβακεν ὄψις —.

Propter compendiosam scripturam εὖτ' ex εὔχετ' ortum est, atque deinde ἂν additum versus explendi causa.

In eiusdem cantici antistropha tertia v. 449, ubi in codicibus scriptum est,

βάλλεται γὰρ ὄσσοις Διόθεν κεραυνός.

ὄσσοις Hermannus in hanc sententiam interpretatur, ut lumine oculorum et vita privari dicantur quos Iovis fulmen feriat. Id non magis credo, quam quod Klausenio placuit, fulmen oculis Iovis emissum dici. Scribendum erit ὀξύς.

Denique in epodo v. 454 codices habent:

πόλιν δίηκει θοὰ βάξις· εἰ δ' ἐτητύμως,
τίς οἶδεν; ἤ τοι θεῖόν ἐστι μὴ ψύθος;

Hermannus ἐτήτυμος scripsit, cum Aurato, et εἴ τι pro ἤ τοι. Est autem vel sic perquam inelegans oratio: verusne sit rumor, quis scit? nisi divina aliqua fraus est. Nam quum prius illud, verusne sit rumor, quis scit? ostendat eum, qui sic interrogat, de veritate rumoris dubitare, non conveniebat huic dubitationi illud nisi —, h. e. conditionem negativam adiungi, quasi aliquid illi dubitationi opponeretur. Nam nisi sic demum recte diceretur, si superiora verba confidentiam, non dubitationem significarent. Accedit, quod etiam μή loco insolito positum iustam offensionem habet. Itaque scribendum

est: οὐδ' ἐτητύμως τις οἶδεν, ἤ τι θεῖόν ἐστιν ἢ ψύθος. Nam ἐτητύμως εἰδέναι proba loquutio est, qua utitur Aeschylus etiam infra v. 1255: ἤ — ἢ pro πότερον — ἢ non solum epici dicunt, de quibus nemo dubitat, sed etiam tragici, de quibus sine causa Hermannus controversiam movit ad Elmsleii edit. Medeae, in Opusc. III p. 198. Aeschylo certe hunc usum etiam Doederlinus concedit ad Soph. Oed. Col. v. 80.

Sequitur alterum episodium, a v. 480 ad v. 659, cum narratione nuntii, in qua pauca quaedam et leviora vitia emendanda nobis relicta sunt. Primum enim v. 615,

εὔφημον ἦμαρ οὐ πρέπει κακαγγέλῳ
γλώσσῃ μιαίνειν· χωρὶς ἡ τιμὴ θεῶν.

vereor ut probari possit Hermanni iudicium, qui postrema verba convertit praemium sine diis est, sententiamque hanc esse vult: „praemium accipit malorum in re laeta nuntius tale, cui non favent dii." Certe graviter vituperandus foret poeta, si talem sententiam, malis nuntiis mala praemia contingere, tam perplexe eloqui voluisset. Rectius Stanleius aliique sententiam hanc esse iudicarunt: honorem diis alias aliis habendum esse h. e. suo cuiusque tempore, nec propitiorum et infestorum numinum honores miscendos atque confundendos. Eam sententiam Aeschylum sic eloquutum esse credo: χωρὶς ἡ τιμὴ (vel, quod verius puto, αἱ τιμαὶ) θεοῖς: diis sui cuique separatim honores habendi, alio tempore iis, qui propitii sunt, laeto animo grates agendae, alio tempore illis, qui mala immittunt, planctus et lamenta debentur. — Terminationum permutatio etiam v. 618 vitium peperit. Neque enim dubito, quin, cum Blomfieldio, scribendum sit πόλει μὲν ἕλκος ἓν τὸ δήμιον τυχόν, non τυχεῖν, ut codices habent. Duo πήματα ἄπευκτα nuntius commemorat, alterum publicum, universae civitati grave, τὸ δήμιον τυχόν, alterum singulis familiis dolendum, πολλοὺς πολλῶν ἐξανυσθέντας δόμων. Nam ἐξανυσθέντας pro ἐξαγισθέντας, quod in codd. est, confidenter reponendum esse aio. Quodsi in superiore membro τυχεῖν dixisset, debuit etiam in altero membro infinitivum ἐξανυσθῆναι, non ἐξανυσθέντας dicere, nisi forte gratum facere grammaticis quibusdam voluit, ut hoc quoque mutatae subito structurae exemplum aliis a se collectis adderent. Sed hi contenti esse poterunt eo, quod paullo infra v. 624—626 sibi oblatum vident. — Denique v. 623 παιᾶνα τόνδ' Ἐρινύων non potest verum esse. Neque enim ea, quae in superioribus versibus conditionaliter dicta sunt, ὅταν δ' ἄπευκτα πήματ' ἄγγελος φέρῃ, pro paeane Furiarum haberi possunt. Scribendum igitur παιᾶνα τῶν Ἐρινύων. Codicum scriptura hinc orta est, quod quum τόν pro τῶν scriptum esset, correctores fulciendi versus gratia illud δ' addiderunt. Articulus autem tanto minus offendere debet, quod Ἐρινύων nomen appellativum magis quam proprium est. Vid. quae dixi ad Eum. p. 63. Cf. Prom. v. 940: οἱ προσκυνοῦντες τὴν Ἀδράστειαν σοφοί.

In secundi stasimi antistropha secunda graviorem quandam corruptelam satis certa ratione emendari posse arbitror. Leguntur v. 684 sqq. in codicibus haec: μεταμανθάνουσα δ' ὕμνον Πριάμου πόλις γεραιὰ πολύθρηνον μέγα που στένει κικλήσκουσα Πάριν τὸν αἰνόλεκτρον παμπρόσθη πολύθρηνον αἰῶν' ἀμφὶ πολίταν μέλεον αἷμ' ἀνατλᾶσα. quorum postremam partem, quam corruptam esse neminem fugere potuit, alii aliter emendare co-

nati sunt, infelici omnes successu, nisi quod recte πολιτᾶν pro πολίταν scribendum esse Auratus intellexit, praepositionem autem ἀμφί a scholiastis non lectam esse Hermannus animadvertit. Ceterum in percensendis ac refutandis coniecturis alienis tanto minus nunc immorari placet, quod facile errores ipsa vis veritatis refutatura est, quae quidem quominus iamdudum agnosceretur hoc unum obstitit, quod solent fere graviores codicum sordes quasi caliginem quandam etiam acutis oculis offundere. Sic factum est hoc loco, ut qui αἰῶνα πολύθρηνον ἀνατλῆναι ἀμφὶ μέλεον αἷμα πολιτᾶν a summo poeta dici potuisse opinarentur de civitate nuper demum devicta et occisorum civium suorum mortem lamentante, iidem tamen adverbium πάμπροσθε ab eo usurpari potuisse negarent, ideoque mallent παμπενθῆ aut παμπορθῆ coniicere, quam restituere id quod in promptu erat πάμπροσθ' ἤ. Nam quemadmodum πάμπρωτος dicitur qui ceteris omnibus prior est, ita non dubitandum est, quin etiam πάμπροσθε dici recte potuerit de re quae prius fit quam ceterae omnes, licet alterum huius compositi exemplum nondum inventum sit. Sed quemadmodum πρὶν ἤ, πρότερον ἤ non cum participio, sed aut cum verbo finito aut, quod frequentius fit, cum infinitivo construuntur, sic eandem etiam huius πάμπροσθε constructionem esse debere manifestum est, ut vel propter hanc unam causam — ne de aliis dicam — illud ἀνατλᾶσα, quod in codicibus legitur, sanum videri nequeat. Neque vero difficile inventu est, quid ab Aeschylo scriptum sit, nempe ἀνακλαῦσαι, lamenta tollere s. incipere lamentari. Hoc igitur dicit chorus: Troianam civitatem, ubi lamentetur civium suorum sanguinem misere effusum, ante omnia Paridis facinus accusare tot malorum auctoris, h. e. omnium lamentorum exordium facere a Paridis accusatione. Praepositionem ἀμφί ante πολιτᾶν μέλεον αἷμα non agnosci a scholiasta iam supra monui, licet is et ἀνατλᾶσα et αἰῶνα agnoscat: adscripsit enim: αἰῶνα πολύθρηνον καὶ μέλεον αἷμα ἀνατλᾶσα. Sed non minus quam hoc ἀνατλᾶσα etiam illud alterum αἰῶνα falsum esse, praeter sententiam non satis aptam metrum quoque arguit, siquidem numeri horum verborum πάμπροσθ' ἢ πολύθρηνον αἰῶνα πολιτᾶν μέλεον αἷμ' ἀνακλαῦσαι, licet ipsi per se haudquaquam inelegantes, non respondent tamen strophicis, v. 672, quorum certa lectio haec est: κέλσαντες Σιμόεντος ἀκτὰς ἐπ' ἀεξιφύλλους δι' ἔριν αἱματόεσσαν. Quod Hermannus posuit πολυθρ. αἰῶνα, φίλον πολιτᾶν μελ. αἷμ' ἀνατλ., restituit quidem metricam aequabilitatem, sed nec structuram nec sententiam probabilem habet. Mihi certum est Aeschylum scripsisse non αἰῶνα sed αἶνον, eo sensu, quo hoc vocabulum etiam v. 1513 usurpavit. In structura πολύθρηνον αἶνον πολιτᾶν μέλεον αἷμα ἀνακλαῦσαι nemo, opinor, haerebit: nam notissimum est Graecos cum huiusmodi verbis binos accusativos coniungere, alterum eius, quod dicitur, canitur, praedicatur, alterum eius, de quo illud dicitur: ex quo genere supra v. 161 legimus Ζῆνα ἐπινίκια κλάζων, ap. Soph. Trach. v. 49 πανδάκρυτ' ὀδύρματα τὴν Ἡράκλειον ἔξοδον γοᾶσθαι, aliaque plurima, quae cumulare nihil attinet. Restat sic ad explendum versum unum vocabulum, quod et anapaesti mensuram habeat et a consona incipiat, quo scilicet verbi αἶνον syllaba altera propter positionem producatur. Id excidit in codicibus, fuit autem, ut arbitror, φθιμένων, quo restituto versus habemus hosce:

πάμπροσθ' ἢ πολύθρηνον αἶνον φθιμένων πολιτᾶν
μέλεον αἷμ' ἀνακλαῦσαι.

sententia perspicua et aptissima, numeris autem plane strophae exaequatis.

In stropha secunda v. 697 sqq. Aeschylum scripsisse suspicor:

πολέα δ' ἔσχ' ἐν ἀγκάλαις νεοτρόφου τέκνου δίκαν,
φαιδρωπὸν ποτὶ χεῖρα σαίνοντα γαστρὸς ἀνάγκαις.

Codices habent φαιδρωπός et σαίνων τε, quam lectionem qui tueri volent, his necesse erit aut ἔσκε scribere cum prioribus, aut ἔσχε cum Hermanno neutrali significatu dictum statuere, quod quam durum sit in hoc contextu neminem fallere potest. Accedit quod in codicum scriptura non recte separatim ponuntur quae res ipsa coniungi postulat. Nam non aliud est φαιδρωπὸς ποτὶ χεῖρα, aliud autem σαίνων, sed catulus ille leonis ποτὶ χεῖρα σαίνει φαιδρωπός, ad manum domini hilariter adulans accedit. Vulgatae lectioni nihil praeter codicum auctoritatem patrocinatur, quae quanti facienda sit, in his praesertim fabulae partibus, ubi Mediceus deficit, peritis exponi non opus est. — Neque recte Hermannum v. 693 ὧδ' pro οὕτως scripsisse puto. Mutanda potius fuit antistropha, v. 700 sqq. in hunc modum: χρονισθεὶς δ' ἀπέδειξεν ἔ — θος τὸ πρὸς τοκέων· χάριν — γὰρ τροφεῦσιν ἀμείβων —. Ad eundem modum etiam strophae versus dimetiendi erunt.

Quarta huius cantici stropha tam misere corrupta est, ut emendari, nisi quando integriores codices opem tulerint, vix posse videatur. Sed quemadmodum in desperatis aegrotis medici tentare tamen aliquam medicinam solent, sic in huiusmodi locis non invidendum est critico, si coniecturam, quamvis ancipitem, non tamen absurdam periclitetur. In primo quidem versu,

φιλεῖ δὲ τίκτειν ὕβρις μὲν παλαιὰ νεάζουσαν ἐν κακοῖς βροτῶν ὕβριν,

nihil offensionis est; in proximis autem,

τότ' ἢ τόθ' ὅταν τὸ κύριον μόλῃ
νευρὰ φάους κότον,

postrema tria verba plane sensu cassa esse apparet, neque priora satis sana esse videntur. Primum enim ipsa haec loquutio ὅταν τὸ κύριον μόλῃ certe insolens est et sine exemplo, neque id quod Hermannus posuit, ἔστ' ἂν ἐπὶ τὸ κύριον μόλῃ, multum probabilitatis habet. Quid est enim ἐπὶ τὸ κύριον μολεῖν, de insolentia dictum? Porro autem illud quoque vix credo ab Aeschylo dictum esse, insolentiam solere novam ex se insolentiam parere τότ' ἢ τότε, h. e. serius ocius, quemadmodum recte haec formula ab interpretibus accipitur. Nam insolentiae proprium hoc esse puto, ut nullo non tempore insolenter agat. Sed serius ocius exitium insolentes consequitur, ubi fatalis terminus advenerit. Itaque si scribamus τότε δ' ἦ τότ', ἦν τὸ κύριον μόλῃ τέλος —, et loquutionem habebimus usitatam, (κύριον τέλος est Eum. v. 534. τέλος μολεῖν dicitur Sept. Theb. v. 348), neque vero nimis audacter aut additum versui breve vocabulum, quod excidere facile potuit, aut τότε δ' ἦ pro τότ' ἢ repositum, aut ἦν pro ὅταν scriptum videbitur. Nam hoc quidem ὅταν facile ex interpretamento irrepere potuit, praesertim si statuas, in cod. ἂν scriptum fuisse, quod aliquoties pro illo altero etiam in tragicorum codicibus inveniri constat, potuitque interpretationem postulare

videri, ne haberetur pro particula potentiali. Versus autem est iambicus trimeter, ut antistrophus v. 744, quamquam non plane iisdem pedibus incedens. Sed hoc postea curabitur: nunc videamus tria illa inexplicabilia νεαρὰ φάους κότον. Hermanni sententia, qui κότον delevit, ut ex interpretamento illatum ad δαίμονα, v. 783, adscripto, haud facile cuiquam probabitur, siquidem neque opus fuit ulla huius vocabuli interpretatione, neque apparet, qua ratione aliquis δαίμονα interpretari κότον potuerit. Non magis probabile est νέα ῥαφῇ, quod ille pro νεαρὰ φάους posuit. Voluit nimirum novam insolentiae machinationem significari. Atqui ῥαφή de dolosis callidisque consiliis, maximeque de clandestinis dicitur, quae minus insolentiae, h. e. feroci et protervo animo, quam fraudulento ac malitioso convenire videntur. Sed ipsum illud, quod in codicibus scriptum est, φάους contrarii vocabuli, σκότον, iam superiores quosdam criticos admonuit, idque mihi quoque verum esse videtur. Pro νεαρά reponendum erit νεαρόν aut, quod mihi aptius esse videtur, νέατον. His igitur receptis versus habemus hosce:

τότε δ᾽ ἦ τότ᾽, ἦν τὸ κύριον μόλῃ τέλος,
νέατον φάους σκότον,

pendetque accusativus a verbo τίκτειν in versu primo. Reliqua sic restituenda erunt:

δαίμονά τιν᾽ ἄμαχον ἀπόλεμόν τ᾽,
ἀνίερον θράσος μελαίνας μελάθροισιν ἄτας,
εἰδομέναν τοκεῦσιν.

in quibus nihil a codicibus discessi, nisi quod in versu primo δαίμονά τιν᾽ pro δαίμονά τε τόν scribendum, in fine versus autem τ᾽ addendum fuit. Codicum scripturam vitiosam esse vel hinc intelligi potest, quod sic ille δαίμων distingui videtur a mentis occaecatione, quam insolentia ad extremum parere dicta est, quum dubitari non possit tribus his nominibus σκότον, δαίμονα, θράσος Ἄτας, unam eandemque rem designari. Nam ipsa illa mentis occaecatio daemonis instar homines in perniciem abripit, ipsa nihil aliud est, quam Ates temeritas. Post ἀπόλεμον autem cur τ᾽ addiderim, ex antistropha patebit, quam nunc adscribam sic ut debet emendatam.

Δίκα δὲ λάμπει μὲν ἐν δυσκάπνοις δώμασιν, τὸν δ᾽ ἐναίσιμον τίει βίον·
τὰ δὲ χρυσόπαστ᾽ ἔδεθλα σὺν πίνῳ χερῶν
παλιντρόποις λιποῦσ᾽
ὄμμασιν ὁσιότροπα προσέβα,
δύναμιν οὐ σέβουσα πλούτου παράσημον αἴνῳ·
πᾶν δ᾽ ἐπὶ τέρμα νωμᾷ.

In versu secundo codices habent τὰ χρυσόπαστα δ᾽ ἐσθλά aut τὰ χρυσόπαστ᾽ ἐσθλά: ἔδεθλα autem scribendum esse iam Auratus coniecit, receperuntque Schützius et Hermannus, ut evidentissime verum. Particulam δέ transponi necesse fuit, quo versus strophico exaequaretur, eaque transpositio tanto minus improbabilis videri debet, quod in codice Farn. particula post χρυσόπαστα plane non comparet. Porro codices habent παλιντρόποις ὄμμασι

λιποῦσ᾽, quae item responsionis causa transponenda fuerunt[10]. Eandem ob causam pro ὅσια scripsi ὁσιότροπα, vocabulum licet alias fortasse non lectum, recte tamen formatum, ut ὁμοιότροπος, κακότροπος, αἰολότροπος et similia: quam facile autem duae syllabae postremae propter sequens πρός — excidere potuerint, in aperto est. Denique quod in codicibus legitur τοῦ post προσέβα, articulum huc ex sequente versu venisse Hermannus censet, quum supra scriptus esset ad πλούτου: idque haud dubie verum est.

In anapaestis chori Agamemnonem advenientem salutantis quod legitur v. 769, θάρσος ἑκούσιον ἀνδράσι θνήσκουσι κομίζων, Hermannus interpretando tueri conatus est: dictum enim esse acerbe de mortifera expeditione, vexisse Agamemnonem (ad Troiam) spontaneam audaciam mori volentibus viris. Ego mihi haec non minus quam graeca obscura esse fateor, quum neque qui sint illi mori volentes viri intelligam, quibus Agamemno spontaneam audaciam ad Troiam vexerit, neque volentes mori propterea iam morientes dici potuisse credam. Verissime alii emendarunt θράσος ἀκούσιον: et θράσος quidem etiam in cod. Flor. scriptum est; reliquerunt autem ineptum illud θνήσκουσι, pariterque de morituris aut mori non recusantibus dici potuisse opinati sunt. Mihi persuasum est Aeschylum tam mirifice non loquutum esse, sed sic potius: θράσος ἀκούσιον ἀνδράσιν ἀποκνοῦσι κομίζων. h. e. audaciam involuntariam afferens (s. iniungens) viris detrectantibus, ut significetur cives etiam invitos a rege coactos esse ad expeditionem. Ex ἀποκνοῦσι quum ἀποθανοῦσι factum esset, hoc correctores propter metrum ferri non posse intelligentes in θνήσκουσι mutarunt. Coniiciat aliquis ἀνδράσιν ὀκνοῦσι, quum facilius etiam ὀκνοῦσι in θανοῦσι corrumpi potuerit, et sic θνήσκουσι a correctoribus poni; sed non credo tamen ab Aeschylo primam illius verbi syllabam in thesi productam esse.

In proximo diverbio Clytaemnestrae et Agamemnonis, quod illam codices v. 851 dicentem faciunt, εἴ τε δημόθρους ἀναρχία βουλὴν καταρρίψειεν, non credo sic ab Aeschylo scriptum esse. Interpretes quidem βουλήν de senatu quodam accipiunt, cui regnum absente rege tuendum fuerit; sed id si intelligi Aeschylus voluisset, paullo disertius haud dubie eloquutus foret. Scripsisse eum suspicor βουλὴν κακὴν ῥάψειεν. — Neque incorrupta sunt Agamemnonis verba v. 899: γνώμην μὲν ἴσθι μὴ διαφθεροῦντ᾽ ἐμέ. Quippe γνώμην διαφθείρειν non is dicitur, qui suam ipse sententiam in deterius mutat, sed qui alteri persuadet, ut deterius consulat. Itaque scribendum erit: γνώμην μὲν ἴσθι μὴ διαφθεροῦσ᾽ ἐμήν. — Proxima verba Clytaemnestrae v. 900: ηὔξω θεοῖς δείσας ἂν ὧδ᾽ ἔρδειν τάδε, plerique sic interpretati sunt: vovistine diis metuens sic facturum te ista? aut etiam, quoniam sic ἄν particula non conveniret sententiae, sublato signo interrogationis, in hunc modum: vovisses haec ita facere, si aliquid metuisses. Neutram interpretationem ferri posse recte Hermannus monuit. Immo ridicula est sententia, si ὧδ᾽ ἔρδειν τάδε accipitur de recusatione Agamemnonis, quum se negat per stragula incessurum esse. Nam id se

10) Ne sic quidem plane respondet strophico antistrophus, si νέατον v. νεαρόν pro anapaesto habetur. Sed licuit, opinor, Aeschylo hoc per synizesin pro iambo usurpare, quod genus synizeseos, quamvis rarum, non tamen inauditum esse Hermannus monet, Elem. doctr. metr. p. 53.

non facturum vovere sic demum potuisset, si praevidisset fore ut stragula sibi redeunti substernerentur. Hermannus scripsit δείσασαν, restituto signo interrogationis, sed interpretatione nulla addita: neque ego exputare possum, quid hoc significare voluerit. Aeschylum autem scripsisse aio: εὔξαι θεοῖς δείσας· σὺ δ' ὧδ' ἔρδειν τάδε. h. e. **precibus placa deos si eos** (eorum animadversionem) **metuis; sed fac quod te iubeo.** Conformationem orationis, haud raram illam in huiusmodi adhortatione, quae ante dictis opponitur, comprobabunt aliquot exempla. Hom. Od. XXII, 431: μήπω τήνδ' ἀνέγειρε· σὺ δ' ἐνθάδε εἰπὲ γυναιξίν. Hesiod. O. et D. v. 402: χρῆμα μὲν οὐ πρήξεις, σὺ δ' ἐτώσια πόλλ' ἀγορεύσεις. Soph. El. v. 394: ταῦτα μὲν μέθες· σὺ δὲ τεμοῦσα κρατὸς βοστρύχων ἄκρας φόβας — δός. Eur. Tro. 420: ἕπου δέ μοι πρὸς ναῦς· σὺ δ' ἡνίκ' ἂν σε Λαερτίου χρῄζῃ τόκος ἄγειν, ἕπεσθαι. Et in ipsa hac Agam. v. 1019: εἰ δ' ἀξυνήμων οὖσα μὴ δέχει λόγον, σὺ δ' ἀντὶ φωνῆς φράζε καρβάνῳ χερί. — Paullo post interroganti Agamemnoni: ἦ καί σὺ νίκην τήνδε δήριος τίεις; respondet Clytaemnestra v. 910: πιθοῦ· κράτος μέντοι πάρες γ' ἑκὼν ἐμοί. In interrogatione illa qui scribendum censuerunt ἦ οὐ καὶ σὺ —, sententiam non recte percepisse videntur. Hoc dicit Agamemno: **Num vere tu hanc victoriam contentione dignam aestimas?** Itaque ἦ οὐ alienum est: καί autem non ad σύ pertinet, ut sit tu **quoque**, sed ad δήριος τίεις, estque sic dictum, ut in convertendo id quod supra posui „**vere**" usurpari debeat, de quo usu, quoniam obiter exponi non potest, consulendi erunt Doederlinus ad S. Oed. Col. v. 147 et Ellendt. Lex. Soph. I, p. 889. Hinc apparet etiam σύ non acuendum sed encliticum esse. De constructione verbi τίω cum genitivo, quem pretii vocare solent, non opus est dici. Iam vero quid ad hanc interrogationem Clytaemnestra? Respondetne quod interrogata est? Immo pergit instare: parere sibi Agamemnonem iubet. Atqui, dicat aliquis, eo ipso, quod hoc iubet, respondet etiam quodammodo ad illius interrogationem, quippe quum iterata hac compellatione satis appareat, eam victoriae cupidissimam esse. Est hoc pessimum genus corruptelarum, quae aliqua veri specie fallere indiligentes, ab iis autem, qui minus recto iudicio utuntur, etiam defendi possint. His itaque illud πιθοῦ non invidebimus. Qui autem Aeschylum recte norunt, ab eoque non id, quod aut tolerabile aut excusabile, sed quod ubique optimum reique convenientissimum sit, dici solere sciunt, hi, opinor, librariorum errorem agnoscent, Aeschylumque scripsisse credent τί δ' οὔ; **Quidni?** nempe: quidni victoriam contentione dignam aestimem? quod idem est ac si respondeat: sane dignam aestimo. Similiter τί δ' οὐχί in responsione a Clytaemnestra usurpatur etiam v. 262. Atque sic demum etiam illud adversativum μέντοι in proximo membro recte se habere intelligetur. Nam postquam victoriam vel contentione dignam sibi videri dixit, apte adiungit: verum tamen tu mihi eam volens, ἑκών, h. e. sine contentione concede.

Restat stasimum tertium: nam huius quoque aliquot vulnera graviora curam nostram postulant. Statim in prima stropha, v. 950 sqq., quae in codicibus extant: χρόνος δ' ἐπεὶ (ἐπὶ Farn.) πρυμνησίων ξυνεμβόλοις ψαμμίας ἀκάτας (ἀκάτα Flor.) παρήβησεν (παρήβησ' Farn.) εὖθ' ὑπ' Ἴλιον ὦρτο ναυβάτας στρατός, haec quid significare possint difficile dictu est. Nam etiamsi χρόνος δ' ἐπεί dictum videri possit pro χρόνος δ' ἐστὶν ἐπεί — **diu est, ex quo** —, deest tamen sic verbo παρήβησε suum subiectum. Sin quis verba construat in hunc mo-

dum: ἐπεὶ δὲ χρόνος παρήβησεν, εὖθ' ὑπ' Ἴλιον ὦρτο στρατός i. e. **postquam tempus exolevit, quum exercitus adversus Ilium profectus est,** non modo absonam habemus sententiam dictionemque mirificam, sed deest etiam huic protasi apodosis sua. Nam sequitur nihil nisi hoc: πεύθομαι δ' ἀπ' ὀμμάτων νόστον αὐτόμαρτυς ὤν, quod pro apodosi illorum accipere nemo sanus volet. Recte igitur Hermannus illud χρόνος δ' ἐπεί corruptum esse intellexit, reposuitque χρόνος δέ τοι. Hoc, ut maxime probabile, accipimus: reliquorum emendatio, quae minus prospere viro summo successit, nobis sic perficienda esse videtur, ut scribamus

χρόνος δέ τοι πρυμνησίων ξυνεμβολαῖς
ψαμμιᾶν ἀκάτων παρήβησεν, αἶσθ' ὑπ' Ἴλιον
ὦρτο ναυβάτας στρατός.

Verbum παρηβᾶν licet insolentius non tamen incommode usurpatum est de tempore quasi exolescente atque consenescente. Nam quemadmodum et ζῶν χρόνος dicitur et γηράσκων, Soph. Trach. v. 1159. Aesch. Prom. v. 985. Eum. v. 283, quidni etiam ἀκμάζων, ἡβῶν, παρηβήσας? Bello Troiano tempus suum fuit fatis destinatum: itaque fuit hoc tempus bello quasi congenitum, ut συγγενεῖς μῆνες apud Sophoclem dicuntur, de quibus supra dictum est, et una cum bello tempus quoque tum viguit tum consenuit atque exolevit. Ad bellum eiusque aerumnas significandas percommode memorantur navium in littore stationes: has enim, ut maxime aerumnosas, etiam nuntius conquestus erat v. 533 sqq. Dicuntur autem hae stationes ξυνεμβολαὶ πρυμνησίων ψαμμιᾶν ἀκάτων, quoniam subductae in littoris arenam naves eiectis retinaculis religantur. Nam quemadmodum Pers. v. 391 κώπης ξυνεμβολή de remis dicitur, qui multi simul in aquam incidunt, sic etiam πρυμνησίων ξυνεμβολαί recte dici potuit de retinaculis multarum navium simul in littus coniectis ibique alligatis h. e. de multarum navium statione in littore: quamobrem J. G. Schneideri coniecturam in lex. gr. propositam recipere non dubitavi. Cum dativo casu, ξυνεμβολαῖς, construitur illud χρόνος παρήβησε eodem modo, quo apud Eurip. Ion. v. 353: χρόνος δὲ τίς τῷ παιδὶ διαπεπραγμένῳ; aut apud Herod. II, 124: χρόνον ἐγγενέσθαι τριβομένῳ τῷ λαῷ, aliaque similia ap. Valck. ad Herod. II, 2. — Ἀκάτας, quod codices habent, mutandum fuit in ἀκάτων, partim quod illa altera forma nominis parum auctoritatis habet, partim etiam quod pluralis numerus aptior hoc loco quam singularis est, quum de ξυνεμβολαῖς, coniunctis multorum funium eiectionibus, multarum itaque navium stationibus sermo sit. Et apparet etiam, quomodo altera forma invecta sit. Nam si ab Aeschylo ψαμμιᾶν scriptum, id autem in ψαμμίας corruptum fuit, consentaneum fuit etiam ἀκάτας huic adiectivo accommodari. Denique εὖθ' ὑπ' Ἴλιον ὦρτο ναυβάτας στρατός dubitari non potest quin falsum sit. Nam **tum** quidem, **quum** exercitus ad Ilium profectus est, non exolevit aerumnarum tempus, sed fuit hoc ipsum eius initium. Itaque scribendum fuit αἶσθ' ὑπ' Ἴλ. ὦ. ν. στρ., pronomine ad ψαμμιᾶν ἀκάτων relato.

Non levior est corruptela strophae secundae, v. 968 sqq., quamquam huius bonam partem iam superiores critici emendarunt: restat tantum ut perficiatur emendatio. In codicibus hi versus leguntur:

μάλα γάρ τοι τᾶς πολλᾶς ὑγιείας
ἀκόρεστον τέρμα. νόσος γὰρ γείτων ὁμότοιχος ἐρείδει.

quorum prior quas ob causas mutari debeat, quoniam neminem latere potest, a nobis nunc exponi non opus est. Requiruntur autem duo dochmii, et quidem huius formae, alter ⏑⏑́⏑⏑–, alter ⏑–́⏑⏑–; nam in antistropho v. 981 dubitari non potest quin aut cum Porsono scribendum sit τὸ δ᾽ ἐπὶ γᾶν ἅπαξ πεσὸν θανάσιμον, aut servato eo verborum ordine, qui in codicibus est, τὸ δ᾽ ἐπὶ γᾶν πεσόν γ᾽ ἅπαξ θανάσιμον, inserta particula post πεσόν, quod genus emendandi, licet paene infamatum nonnullorum criticorum abusu, hoc tamen loco nihil offensionis habet[11]. Itaque alter dochmius in stropha hic erit: μάλα γέ τοι τὸ τᾶς — de quo nemo dubitat: alterum ut efficiamus, pro adiectivo πολλᾶς aliud iustae mensurae vocabulum quaerendum erit, nec dubito quin Aeschylus ἄγαν scripserit, cuius interpretamentum πολλᾶς librariorum errore invectum est. In nomine ὑγιείας aut corripienda pronuntiando syllaba penultima, ut in δείλαιος, γεραιός aliisque nonnunquam fieri constat, aut scribendum cum Franzio ὑγιέας, aut cum Hermanno ὑγιΐας. — In versu secundo ἀκόρεστον τέρμα, etiamsi id cum Hermanno in malam partem interpretemur, tamen nihil aliud significare poterit quam cuius homines supra modum cupidi sint satiarique eo nunquam possint, quemadmodum infra v. 1304, τὸ γὰρ εὖ πράττειν ἀκόρεστον ἔφυ πᾶσι βροτοῖσιν. Sic autem non potuit causalis enuntiatio subiungi, νόσος γὰρ γείτων ὁμότοιχος ἐρείδει. Absurde enim hoc diceretur, homines valetudinis propterea supra modum cupidos esse, quod morbus ei vicinus esset, quae res restinguere potius cupiditatem deberet. Quamobrem probandum videri possit quod Schützius proposuit, ἀπάρεστον τέρμα: nimiae valetudinis et prosperitatis exitus ingratus: nam in propinquo sunt morbus et calamitas. Sed supersederi tamen hac coniectura potest, dummodo pro γάρ causali reponatur adversativum δέ, quod a librariis non semel cum illo permutatum esse constat. Nam sic et sententiae consulitur et numerorum aequabilitati, siquidem brevem post νόσος syllabam requiri antistrophi comparatio docet. — Iam sequuntur in codicibus haec:

καὶ πότμος εὐθυπορῶν ἀνδρὸς ἔπαισεν ἄφαντον ἕρμα.

ad quorum constructionem nihil desiderandum esse Hermanno concedimus: nam παίειν hoc sensu cum solo accusativo, licet rarius, non tamen inauditum est; sed deesse aliquid nobis videtur quum ad numerorum rotunditatem, tum vero ad sententiam. Quippe non quaevis prospera fortuna ad scopulum impingit, sed ea tantum, quae immodica est aut qua quis non recte utitur. Id ipse Aeschylus testatur v. 731: οἴκων εὐθυδίκων καλλίπαις πότμος αἰεί. et Eum. v. 521: ἑκὼν δ᾽ ἀνάγκας ἄτερ δίκαιος ὢν οὐκ ἄνολβος ἔσται. Deinde credo equidem Aeschylum etiam ἕρμα illud, ad quod nimia aut improba felicitas impingat, quale sit paullo disertius indicasse. Postremo, si quis tamen haec potuisse saltem omitti contendat, utpote ex ante dictis intelligenda, etiam antistrophi, de quibus statim dicendum erit, fidem faciunt aliquid hoc loco excidisse. Commodissime et ad sententiam et ad numeros explendos scribi poterit:

11) Multo minus aptam particulam esse post adiectivum in v. 968, qui ab Hermanno sic scriptus est: μάλα γέ τοι τὸ πολέος γ᾽ ὑγιᾶς — neminem fugiet.

καὶ πότμος εὐθυπορῶν ἀνδρὸς ὑπὲρ τὸ μέτρον
θᾶσσον ἔπαισε πρὸς ἄτας ἄφαντον ἕρμα.

Et hoc quidem πρὸς ἄτας etiam Prienius addi voluit, in Museo Rhen. vol. VII ann. 1850 p. 388.

In antistropha primi duo versus nihil difficultatis habent. Nam quod ambigi potest, utrum πεσόν γ᾽ ἅπαξ an ἅπαξ πεσόν legendum sit, nullius momenti est; sed proxima statim verba, ut in codicibus scripta sunt, τίς ἂν πάλιν ἀγκαλέσαιτ᾽ ἐπαείδων, duo non ambigua habent corruptelae indicia. Primum enim πάλιν abest a Farn., et recte abest: nam poetae nihil opus fuit hoc supervacaneo additamento; interpres id adscribere potuit, quo planiorem faceret vim verbi ἀγκαλέσαιτο. Deinde quod in eodem Farn. extat τίς τ᾽ ἀγκαλέσαιτ᾽, demonstrat ἄν ab eo, qui hunc codicem scripsit, non lectum esse: neque necessariam in tali interrogatione particulam esse evincunt exempla a Reisigio de ἄν part. p. 132, ab Hermanno Opusc. IV p. 140 et 157 et a Maetznero ad Antiph. p. 130 collecta: sed non mirum, additam a correctoribus omissam aegre ferentibus. Aeschylum scripsisse arbitror τίς δ᾽ ἀγκαλέσαιτ᾽ ἐπαείδων, repetita coniunctione δέ, cuius repetitionis exempla non absimilia vid. ap. Buttmann. in excurs. XII ad Demosth. Mid. p. 152 et ap. Ellendt. in Lex. Soph. p. 392. Sic demum iusta existit huius versus cum strophico aequabilitas, quam neglexisse Hermannum miror, ex cuius descriptione strophicus v. 970 a spondeo γείτων, antistrophus autem ab anapaesto πάλιν ἀγκ. incipit. Sequuntur deinceps in codicibus haec: οὐδὲ τὸν ὀρθοδαῆ τῶν φθιμένων ἀνάγειν Ζεὺς αὔτ᾽ ἔπαυσ᾽ ἐπ᾽ εὐλαβείᾳ: sic enim est in Flor., in Farn. autem αὔτ᾽ et ἐπ᾽ ἀβλαβείᾳ γε. — Fuerunt qui illud ἐπ᾽ εὐλαβείᾳ sibi intelligere viderentur: scilicet — multi enim admirabiles Aeschylo contigerunt interpretes. Alii utrumvis, ἐπ᾽ εὐλαβείᾳ vel ἐπ᾽ ἀβλαβείᾳ γε, ex interpretamento irrepsisse credunt; quamquam quale hoc et quorum verborum interpretamentum fuerit difficile dictu est. Ceterum ne omissis quidem his verbis sana sententia evadit, etiamsi forte quis insuper corrigat οὐδὲ — — Ζεὺς ἂν αὔτ᾽ ἔπαυσεν. Nam foret hoc: neque Iupiter rursus cohibuisset eum, qui defunctos ab inferis arte sua revocare potuit: cuius apodoseos si protasin quaeras, nihil invenias nisi hoc: si quis defunctos in vitam revocaret, aut, ut liberales simus, si liceret defunctos in vitam revocare. Non invidebimus si cui hoc placeat. Hermannus quidem, qui olim similem quandam coniecturam tentaverat, postea rectiore iudicio usus eam spernendam esse intellexit, expunctaque negatione οὐδέ, expuncto etiam adverbio αὖτε, expunctis denique verbis ἐπ᾽ εὐλαβείᾳ v. ἐπ᾽ ἀβλαβείᾳ γε, scripsit Ζεὺς δὲ τὸν ὀρθοδαῆ τῶν φθιμένων ἀνάγειν ἔπαυσεν. Et αὖτε quin recte expunctum sit non dubito: videtur enim αὐτέπαυσε ex ἀπέπαυσε ortum esse; οὐδέ autem non deleri sed mutari debuit cum εἴγε: nam οὐ et εἰ, δέ et γέ facillime inter se permutantur. In reliquis non recidendum aliquid sed addendum potius erat: nam ut in stropha, sic etiam in antistropha aliquot verba interciderunt. Scripsisse Aeschylus videtur:

εἴγε τὸν ὀρθοδαῆ τῶν φθιμένων ἀνάγειν
Ζεὺς ἀπέπαυσε τέχνας οὐκ ἐπ᾽ ἀβλαβείᾳ.

Sic enim et numeros habemus strophico versui exaequatos, et aptam sententiarum connexionem. „Quis“, inquit, „mortuum hominem revocare in vitam possit?

quorum prior quas ob causas mutari debeat, quoniam neminem latere potest, a nobis nunc exponi non opus est. Requiruntur autem duo dochmii, et quidem huius formae, alter ⏑–⏑⏑–⏑–, alter ⏑–⏑́–⏑–; nam in antistropho v. 981 dubitari non potest quin aut cum Porsono scribendum sit τὸ δ' ἐπὶ γᾶν ἅπαξ πεσὸν θανάσιμον, aut servato eo verborum ordine, qui in codicibus est, τὸ δ' ἐπὶ γᾶν πεσὸν γ' ἅπαξ θανάσιμον, inserta particula post πεσόν, quod genus emendandi, licet paene infamatum nonnullorum criticorum abusu, hoc tamen loco nihil offensionis habet[11]. Itaque alter dochmius in stropha hic erit: μάλα γέ τοι τὸ τᾶς — de quo nemo dubitat: alterum ut efficiamus, pro adiectivo πολλᾶς aliud iustae mensurae vocabulum quaerendum erit, nec dubito quin Aeschylus ἄγαν scripserit, cuius interpretamentum πολλᾶς librariorum errore invectum est. In nomine ὑγιείας aut corripienda pronuntiando syllaba penultima, ut in δείλαιος, γεραιός aliisque nonnunquam fieri constat, aut scribendum cum Franzio ὑγιέας, aut cum Hermanno ὑγιΐας. — In versu secundo ἀκόρεστον τέρμα, etiamsi id cum Hermanno in malam partem interpretemur, tamen nihil aliud significare poterit quam cuius homines supra modum cupidi sint satiarique eo nunquam possint, quemadmodum infra v. 1304, τὸ γὰρ εὖ πράττειν ἀκόρεστον ἔφυ πᾶσι βροτοῖσιν. Sic autem non potuit causalis enuntiatio subiungi, νόσος γὰρ γείτων ὁμότοιχος ἐρείδει. Absurde enim hoc diceretur, homines valetudinis propterea supra modum cupidos esse, quod morbus ei vicinus esset, quae res restinguere potius cupiditatem deberet. Quamobrem probandum videri possit quod Schützius proposuit, ἀκόρεστον τέρμα: nimiae valetudinis et prosperitatis exitus ingratus; nam in propinquo sunt morbus et calamitas. Sed supersederi tamen hac coniectura potest, dummodo pro γάρ causali reponatur adversativum δέ, quod a librariis non semel cum illo permutatum esse constat. Nam sic et sententiae consulitur et numerorum aequabilitati, siquidem brevem post νόσος syllabam requiri antistrophi comparatio docet. — Iam sequuntur in codicibus haec:

καὶ πότμος εὐθυπορῶν ἀνδρὸς ἔπαισεν ἄφαντον ἕρμα.

ad quorum constructionem nihil desiderandum esse Hermanno concedimus: nam παίειν hoc sensu cum solo accusativo, licet rarius, non tamen inauditum est; sed deesse aliquid nobis videtur quum ad numerorum rotunditatem, tum vero ad sententiam. Quippe non quaevis prospera fortuna ad scopulum impingit, sed ea tantum, quae immodica est aut qua quis non recte utitur. Id ipse Aeschylus testatur v. 731: οἴκων εὐθυδίκων καλλίπαις πότμος αἰεί. et Eum. v. 521: ἑκὼν δ' ἀνάγκας ἄτερ δίκαιος ὢν οὐκ ἄνολβος ἔσται. Deinde credo equidem Aeschylum etiam ἕρμα illud, ad quod nimia aut improba felicitas impingat, quale sit paullo disertius indicasse. Postremo, si quis tamen haec potuisse saltem omitti contendat, utpote ex ante dictis intelligenda, etiam antistrophi, de quibus statim dicendum erit, fidem faciunt aliquid hoc loco excidisse. Commodissime et ad sententiam et ad numeros explendos scribi poterit:

11) Multo minus aptam particulam esse post adiectivum in v. 968, qui ab Hermanno sic scriptus est: μάλα γέ τοι τὸ πολέος γ' ὑγιΐας — neminem fugiet.

καὶ πότμος εὐθυπορῶν ἀνδρὸς ὑπὲρ τὸ μέτρον
θᾶσσον ἔπαισε πρὸς ἄτας ἄφαντον ἕρμα.

Et hoc quidem πρὸς ἄτας etiam Prienius addi voluit, in Museo Rhen. vol. VII ann. 1850 p. 388.

In antistropha primi duo versus nihil difficultatis habent. Nam quod ambigi potest, utrum πεσόν γ' ἅπαξ an ἅπαξ πεσόν legendum sit, nullius momenti est; sed proxima statim verba, ut in codicibus scripta sunt, τίς ἂν πάλιν ἀγκαλέσαιτ' ἐπαείδων, duo non ambigua habent corruptelae indicia. Primum enim πάλιν abest a Farn., et recte abest: nam poetae nihil opus fuit hoc supervacaneo additamento; interpres id adscribere potuit, quo planiorem faceret vim verbi ἀγκαλέσαιτο. Deinde quod in eodem Farn. extat τίς τ' ἀγκαλέσαιτ', demonstrat ἄν ab eo, qui hunc codicem scripsit, non lectum esse: neque necessariam in tali interrogatione particulam esse evincunt exempla a Reisigio de ἄν part. p. 132, ab Hermanno Opusc. IV p. 140 et 157 et a Maetznero ad Antiph. p. 130 collecta: sed non mirum, additam a correctoribus omissam aegre ferentibus. Aeschylum scripsisse arbitror τίς δ' ἀγκαλέσαιτ' ἐπαείδων, repetita coniunctione δέ, cuius repetitionis exempla non absimilia vid. ap. Buttmann. in excurs. XII ad Demosth. Mid. p. 152 et ap. Ellendt. in Lex. Soph. p. 392. Sic demum iusta existit huius versus cum strophico aequabilitas, quam neglexisse Hermannum miror, ex cuius descriptione strophicus v. 970 a spondeo γείτων, antistrophus autem ab anapaesto πάλιν ἀγκ. incipit. Sequuntur deinceps in codicibus haec: οὐδὲ τὸν ὀρθοδαῆ τῶν φθιμένων ἀνάγειν Ζεὺς αὖτ' ἔπαυσ' ἐπ' εὐλαβείᾳ: sic enim est in Flor., in Farn. autem αὖτ' et ἐπ' ἀβλαβείᾳ γε. — Fuerunt qui illud ἐπ' εὐλαβείᾳ sibi intelligere viderentur: scilicet — multi enim admirabiles Aeschylo contigerunt interpretes. Alii utrumvis, ἐπ' εὐλαβείᾳ vel ἐπ' ἀβλαβείᾳ γε, ex interpretamento irrepsisse credunt; quamquam quale hoc et quorum verborum interpretamentum fuerit difficile dictu est. Ceterum ne omissis quidem his verbis sana sententia evadit, etiamsi forte quis insuper corrigat οὐδὲ — — Ζεὺς ἂν αὖτ' ἔπαυσεν. Nam foret hoc: neque Iupiter rursus cohibuisset eum, qui defunctos ab inferis arte sua revocare potuit: cuius apodoseos si protasin quaeras, nihil invenias nisi hoc: si quis defunctos in vitam revocaret, aut, ut liberales simus, si liceret defunctos in vitam revocare. Non invidebimus si cui hoc placeat. Hermannus quidem, qui olim similem quandam coniecturam tentaverat, postea rectiore iudicio usus eam spernendam esse intellexit, expunctaque negatione οὐδέ, expuncto etiam adverbio αὖτε, expunctis denique verbis ἐπ' εὐλαβείᾳ v. ἐπ' ἀβλαβείᾳ γε, scripsit Ζεὺς δὲ τὸν ὀρθοδαῆ τῶν φθιμένων ἀνάγειν ἔπαυσεν. Et αὖτε quin recte expunctum sit non dubito: videtur enim αὐτέπαυσε ex ἀπέπαυσε ortum esse; οὐδέ autem non deleri sed mutari debuit cum εἴγε: nam οὐ et εἰ, δέ et γέ facillime inter se permutantur. In reliquis non recidendum aliquid sed addendum potius erat: nam ut in stropha, sic etiam in antistropha aliquot verba interciderunt. Scripsisse Aeschylus videtur:

εἴγε τὸν ὀρθοδαῆ τῶν φθιμένων ἀνάγειν
Ζεὺς ἀπέπαυσε τέχνας οὐκ ἐπ' ἀβλαβείᾳ.

Sic enim et numeros habemus strophico versui exaequatos, et aptam sententiarum connexionem. „Quis“, inquit, „mortuum hominem revocare in vitam possit?

quandoquidem eum, qui unus olim hac arte pollebat, ut ab inferis mortuos reduceret, (apparet Aesculapium designari,) Iupiter artem suam exercere vetuit, non cum impunitate. h. e. non sine poena, *ὥστε μὴ ἀβλαβῆ εἶναι.* Cf. Theogn. v. 757: *Ζεὺς μὲν τῆσδε πόληος ὑπειρέχοι αἰθέρι ναίων αἰεὶ δεξιτέρην χεῖρ' ἐπ' ἀπημοσύνῃ.* — In reliqua parte antistrophae recte Hermannus cum Schützio scripsit: *προφθάσασα καρδίαν γλῶσσα πάντ' ἂν ἐξέχει*, pro eo quod codices habent, *καρδία γλῶσσαν ἂν τάδ' ἐξέχει.* sed quae praecedunt, *εἰ δὲ μὴ τεταγμένα μοῖρα μοῖραν ἐκ θεῶν εἶργε μὴ πλέον φέρειν*, non video qua ratione defendi possint. Schützius quidem, in editione anni 1811, priorem *μοῖραν* fatum, alteram autem Clytaemnestram esse vult, Parcae comparatam. Id mihi perabsurdum videtur. In editione minore ann. 1800 verterat: nisi Parca Parcam divinitus constitutam cohibuisset, quod quid sit non intelligo, neque si quis sortem pro Parca subsituat, satis perspicio, qua ratione sors divinitus constituta sorte cohiberi dicatur. Non deerunt fortasse ingeniosiores, qui qualemcunque tamen sententiam aliquo modo extundant, laudentque etiam fortasse poetam propter argutum genus dicendi. Mihi huiusmodi argutiae longe abhorrere videntur ab Aeschyli grandiloquentia, proboque quod Blomfieldius et Boissonadius scripserunt *μοῖρα μοῖρά μ' ἐκ θεῶν.* Nam anadiplosis hoc loco non potest non perapta videri[12]).

Scrib. Gryphiswaldiae die S. Ioannis. MDCCCLIV.

---

12) Sero animadverti emendationem versus 203 (p. 24.), *ὀργᾷ περιόργῳ σφ' ἐπιθυμεῖν*, occupatam esse a Bambergero in progr. ann. 1835. Tanto magis eam veram esse confido. Nam formam adiectivi *περίοργος* defendi non opus erit, apud eos certe, qui adverbium *περιόργως*, non *περιοργῶς*, scripserunt. Et formantur eodem modo *εὔοργος* et *δύσοργος.* — De verss. 1241 sqq. (p. 6. 7.) itemque de v. 197 (p. 24) admoneor ab amico, horum quoque emendationes occupatas esse ab aliquo, cuius editionem ut accuratius inspicerem ego impetrare a me prae taedio non potui. Ingratum mihi hoc accidisse fateor, neque tamen propterea spernendas illas emendationes credo.

I) SCHOLAE THEOLOGORUM.

1) PROFESSORUM ORDINARIORUM.

Dr. A. TH. F. SCHIRMER, p. p. o. dec.

I) Publice evangelium Matthaei interpretabitur quater per hebd. hora X. — II) Privatim 1) encyclopaediam theologiae tradet, ter per hebd. hora XI; 2) doctrinam cultus christiani exponet quater per hebd. hora IX.

Dr. I. G. L. KOSEGARTEN, p. p. o.

I) Publice 1) archaeologiam hebraeam exponet quater per hebd. hora XI; 2) elementa linguae arabicae bis per hebd. hora II tradet. — II) Privatim libri Jesaiae partem priorem quater per hebd. hora II interpretabitur. — Praeterea exercitationes hebraeas seminarii theologici die Saturni hora V moderabitur.

Dr. C. A. T. VOGT, p. p. o.

I) Publice 1) epistolas catholicas interpretabitur bis per hebd. hora X. II) Privatim dogmaticen evangelicam docebit quinquies per hebd. hora XII. Praeterea 1) Seminarii theologici sodales in interpretatione N. T. exercebit die Martis hora VI; — 2) Progymnasmata homiletica diriget die Mercurii horis III—V.

Dr. C. G. SEMISCH, p. p. o.

I) Privatim 1) historiae ecclesiasticae partem priorem tradet septies per hebd. hor. IX et X; 2) historiae dogmatum partem priorem enarrabit quater per hebd. hora X. — Praeterea seminarii theologici exercitationes historicas die Veneris hora IV moderari perget.

2) PROFESSORUM EXTRAORDINARIORUM.

Dr. A. H. BAIER, p. p. e.

I) Publice de ratione, quae inter philosophiam recentiorem et theologiam intercedit, disseret bis per hebd. hora IX. — II) Privatim theologiam symbolicam tradet quater per hebd. hora IX. — Praeterea seminarii theologici exercitationes dogmaticas moderabitur die Mercurii h. V—VII.

Dr. G. GASS, p. p. e.

I) Privatissime et gratis locos selectos ex historia ecclesiastica Eusebii interpretabitur semel per hebd. hora postmodum definienda. — II) Privatim 1) Introductionem in libros Novi Testamenti exhibebit quater per hebd. hora VIII. 2) Theologiam biblicam Novi Testamenti docebit quater per hebd. hora III.

Lic. Dr. Phil. H. A. HAHN, p. p. e.

I) Publice Theologiam veteris Testamenti tradet quater per hebd. hora XII. — II) Privatim Genesin interpretabitur quater per hebd. hora III. — III) Privatissime et gratis exercitationes ad interpretationem veteris testamenti pertinentes moderabitur semel per hebd. hora costituenda.

II) SCHOLAE IURISCONSULTORUM.

1) PROFESSORUM ORDINARIORUM.

Dr. F. A. NIEMEYER, p. p. o. dec.

I) Publice jus hereditarium Romanum docebit ter per hebd. h. XI. — II) Privatim jus civile Borussicum tradet quinquies per hebd. h. X.

Dr. A. F. BARKOW, p. p. o.

I) Publice examinatorium de jure institutionum offert. — II) Privatim historiam antiquitates et institutiones juris Romani quotidie h. VIII—X tradet.

Dr. G. BESELER, p. p. o. Rector.

I) Publice jus germanicum privatum secundum ordinem libri sui: System des deutschen Privatrechts, decies per hebd. h. XI et XII tradet. — II) Privatissime sed gratis de methodo iuris germanici disseret, exercitationesque exegeticas et practicas bis per hebd. horis definiendis moderabitur.

Dr. C. TH. PÜTTER, p. p. o.

I) Publice de iure matrimonii disputabit die Mercurii et Saturni h. IV — II) Privatim 1) ius ecclesiasticum docebit brevi eius praemissa historia quinis vel senis per hebd. lectionibus hor. III. 2) encyclopaediam et methodologiam juris, duce libro suo: „Inbegriff der Rechtswissenschaft, Berlin 1846," tradet quinquies per hebd. h. XII.

Dr. B. WINDSCHEID, p. p. o.

I) Publice processus quos dicunt summarios tradet die Veneris h. III. — II) Privatim 1) Pandectas docebit, in usum adhibito Puchtae libro, quotidie h. IX et X. 2) ordinem iudiciorum privatorum ex iure communi et Borussico explicabit quater per hebd. h. III.

2) PROFESSORIS EXTRAORDINARII.

Dr. C. F. W. I. HAEBERLIN, p. p. e.

I) Publice historiam confoederationis Germanicae die Mercurii h. XI tradet.— II) Privatim 1) historiam iuris et imperii Germanici quaternis scholis h. XI. 2) jus criminale, respiciens librum suum: „Grundsätze des Criminalrechts nach den neuen deutschen Strafgesetzbüchern, 4 Bde. Leipz. 1845—49." quinquies h. XII docebit.

3) PRIVATIM DOCENTIS.

Dr. H. FRIEDBERG, priv. doc.

Gratis processum criminalem communem et Borussicum explicabit.

III) SCHOLAE MEDICORUM.

1) PROFESSORUM ORDINARIORUM.

Dr. H. HAESER, p. p. o. dec.

I) Publice historiam medicinae enarrabit, diebus Martis et Veneris hora V; — II) Privatim tradet 1) pathologiam generalem, diebus Lunae, Martis, Merc. et Jovis, hora X; — 2) semioticen et diagnosticen generalem, dieb. Veneris et Saturni hora X et XI.

Dr. C. A. S. SCHULTZE, p. p. o.

I) Publice examinatorium anatomico-physiologicum, latino sermone habendum, moderabitur horis definiendis. — II) Privatim 1) anatomiam corporis humani sexies per hebd. hora XI docebit; 2) exercitationes anatomico-practicas sexies per hebd. hor. XI—I et II—IV moderabitur.

Dr. F. A. G. BERNDT, p. p. o.

I) Publice de morbis psychicis disseret bis per hebd. hora III; II) Privatim 1) pathologiam et therapiam specialem sexies per hebd. h. IX docebit; — 2) exercitationes clinico-medicas quotidie h. X—XI et dimid. moderabitur; — 3) exercitationes clinico-obstetricias moderari perget, nec non explorationes obstetricias die Saturni hora III diriget.

Dr. H. A. BARDELEBEN, p. p. o.

I) Publice akiurgiam diebus Jovis, Veneris, Saturni hora VIII tradet; — II) Privatim 1) chirurgiae partem alteram, diebus Lunae, Martis, Mercurii, hora VIII, nec non diebus Lunae et Martis hora VI docebit; 2) exercitationes clinico-chirurgicas et ophthalmiatricas quotidie hora XI et dimid. usque ad horam I moderabitur.

2) PROFESSORUM EXTRAORDINARIORUM.

Dr. F. LAURER, p. p. e.

I) Publice de toxicologia disseret diebus Mercurii et Saturni hora VIII; — II) Privatim materiam medicam octies per hebd. hora VIII et IX tradet.

Dr. C. EICHSTEDT, p. p. e.

I) Publice xercitationes obstetricias practicas moderabitur die Mercurii hora II; —

II) Privatim 1) de morbis cutis exceptis febribus exanthematicis tradet diebus Martis et Veneris hor II; 2) artem obstetriciam diebus Lunae, Jovis, Saturni hora II docebit; 3) exercitationes clinico-obstetricias in policlinico obstetricio moderabitur.

3) PRIVATIM DOCENTIUM.

Dr. GUIL. HAECKERMANN, priv. doc.

I) Publice de auscultatione et percussione una cum exercitationibus practicis diebus Lunae et Veneris hora II; — II) Privatim de medicina forensi diebus Martis, Mercurii et Saturni hora V disseret.

Dr. MAXIMILIANUS SCHULTZE, priv. doc.

Privatim osteologiam et syndesmologiam diebus Lunae et Jovis hor. III tradet.

Dr. A. BENGELSDORFF, priv. doc.

Publice 1) artem formulas medicas praescribendi dieb. Lunae et Jovis hor. IX docebit; 2) de geographia medicinali disseret semel per hebd. hor. definiend.

Dr. BERNARDUS SCHULTZE, priv. doc.

itineris causa scholas non habebit.

Dr. O. POHL, priv. doc.

I) Publice de morbis chirurgicis colli disseret diebus Mercurii et Jovis, hor. IV; — II) Privatim 1) de morbis syphiliticis diebus Veneris et Saturni, hor. V; 2) anatomen pathologicam selectorum morborum chirurgicorum diebus Merc. et Sat. hor. II explicabit.

IV) SCHOLAE PHILOSOPHORUM.

1) PROFESSORUM ORDINARIORUM.

Dr. A. H. A. I. MÜNTER, p. p. o. dec.

I) Publice de plantis medicinalibus atque esculentis quater per hebd. horis definiendis disseret. — II) Privatim zoologiam generalem et specialem, junctis demonstrationibus in museo zoologico, sexies per hebd. horis definiendis tradet.

Dr. G. S. TILLBERG, p. p. o.

I) Publice 1) algebram, diebus Lunae, Martis, Jovis et Ven. h. XI; 2) physicam eamque ejus partem, quae de ponderabilibus agit, experimentis necessariis illustratam, praeeunte Eisenlohr (Lehrbuch der Physik) diebus Mercurii et Saturni h. XI docebit. — II) Privatim astronomiam popularem cum astrognosia conjunctam, diebus Lunae et Jovis h. II tradet.

Dr. G. F. SCHOEMANN, p. p. o.

I) Publice Horatii satiras tractabit cum seminarii philologici sodalibus diebus Mercurii et Saturni hora XI. — II) Privatim 1) Aristophanis Acharnenses interpretabitur diebus Merc. et Saturni hor. X; 2) Syntaxin linguae graecae exponet diebus Lun., Mart., Ven. et Jov. h. X.

Dr. E. STIEDENROTH, p. p. o.

Privatim 1) Logicen exponet quater p. hebd. h. IV; 2) Jus naturale illustrabit ter per hebd. horis definiendis.

Dr. IOH. ERICHSON, p. p. o.

I) Publice 1) de pulchritudine, ejusque diversis formis disseret, dieb. Mart., Merc. et Ven. hora V; 2) poeseos didacticae et epigrammaticae leges, adjecta horum poeseos generum historia, explanabit dieb. Merc. et Sat. hor. XI. — II) Privatim logicen tradet dieb. Lun., Jov. et Sat. hora V.

Dr. I. A. GRUNERT, p. p. o.

I) Publice mechanicam elementarem experimentis illustratam, dieb. Lun., Mart., Jov. et Ven. hora XI. — II) Privatim 1) calculum integralem ejusque applicationem ad geometriam, iisdem dieb. h. X docebit; 2) exercitationes societatis mathematicae die Merc. h. X et XI moderari perget.

Dr. F. L. HUENEFELD, p. p. o.

I) Publice exercitationes chemicas analyticas moderabitur dieb. Lun. et Jov. h. XII. — II) Privatim 1) chemiam organicam dieb. Mart. et Ven. h. XII; 2) mineralogiam tradet dieb. Merc. et Sat. h. XII,

Dr. F. G. BARTHOLD, p. p. o.

I) Publice 1) historiam foederis hanseatici tradet bin. p. hebd. dieb. h. III; 2) historiam medii aevi universalis partem priorem narrabit, quater p. hebd. h. III.— II) Privatim docebit historiam Regni Prussici, trinis p. hebd. dieb. h. IV. — III) Privatissime Jornandis librum de rebus geticis interpretandum proponet, bis p. hebd., horis adhuc definiendis.

Dr. E. BAUMSTARK, p. p. o.

I) Publice methodologiam cameralisticam docebit die Martis horis III et IV. — II) Privatim sumptuum redituumque rei publicae administrandorum principia, dieb. Jov. et Ven. horis III et IV.

Dr. C. ST. MATTHIES, p. p. o.

I) Publice anthropologiam tractabit semel seu bis p. hebd. horis definiendis. — II) Privatim 1) propaedeuticen universalem et encyclopaediam philosophiae docebit quater per hebd. h. VIII; 2) psychologiam tradet quater per hebd. h. IX.

Dr. A. HOEFER, p. p. o.

I) Publice 1) elementa vel persicae linguae, vel sanscriticae docebit bis p. h. hor. IV; 2) de historia et orthographia linguae germanicae disseret bis p. h. hor. XII. — II) Privatim latinae grammaticae partem tertiam (Compositions- und Flexions-Lehre) tractabit ter per h. hor. IV.

Dr. C. L. URLICHS, p. p. o.

I) Publice 1) encyclopaediam archaeologiae docebit dieb. Merc. et Sat. h. XII; 2) Aristotelis poeticen tractabit cum seminarii philologici sodalibus dieb. Lun. et Jov. h. XI. — II) Privatim historiam litterarum Romanarum tradet dieb. Lun., Mart., Ven. et Jov. h. XII.

Dr. F. C. O. de FEILITZSCH, p. p. o.

I) Publice meteorologiam et geographiam physicam bis p. hebd. tradet dieb. Mart. et Sat. h. X. — II) Privatim physicam experimentalem universalem sexies per hebd. docebit h. IX.

2) PROFESSORIS EXTRAORDINARII.

Dr. C. A. HASERT, p. p. e.

I) Publice artem instituendi religione christiana docebit bis per hebd. h. IV. — II) Privatim 1) paedagogices praecepta docebit ter per hebd. h. IV; 2) societatis paedagogicae studia moderari perget.

3) PRIVATIM DOCENTIUM.

Dr. C. A. TROMMER, priv. doc.

I) Privatim chemiam technicam docebit quater per hebd. horis definiendis.

Dr. F. F. C. E. SUSEMIHL, priv. doc.

I) Gratis 1) isagogen historico-philosophicam in studium Platonis bis terve per hebd. tradet h. III; 2) historiam litterarum Graecarum inde a temporibus Alexandri Magni itidem bis terve per hebd. docebit h. III.

Dr. H. P. C. SCHILDENER, priv. doc.

I) Privatim 1) historiam philosophiae recentioris tradet ter per hebd. horis definiendis; 2) disputationes de philosophia recentiori moderabitur semel p. hebd. h. definienda.

Dr. C. TH. PYL, priv. doc.

I) Gratis tradet historiam artis medii aevi recentiorisque temporis quater per hebd. horis definiendis. — II) Privatissime sed gratis tradet encyclopaediam archaeologiae bis per hebd. horis definiendis.

4) RECENTIORES LINGUAS DOCENTIS.

Dr. BERNH. SCHMITZ, Lect.

I) Publice 1) Molierii comoediam „Le Misanthrope“ recitabit atque interpretabitur, praemissa historiae litterariae Franco-Gallorum seculi XVII brevi enarratione, dieb. Mercurii et Saturni hora II; 2) historiae Anglicae, a Macaulayo compositae, partem priorem recitabit atque interpretabitur, pauca praefaturus de linguae Anglicae elementis, diebus Mercurii et Saturni h. III. — II) Privatim Shakespearii comoediam „The Tempest“ recitabit atque interpretabitur, sermone Franco-Gallico usurus, dieb. Martis et Veneris h. V. — III) Privatissime ad scholas Franco-Gallicas atque Anglicas, imprimis ad exercitationes locutionis stilique instituendas, operam suam offert.

ARTIUM MAGISTRI.

G. TITEL, artem delineandi publice tradet diebus Mercurii et Saturni horis II—IV.

G. WOEHLER 1) Doctrinae de harmonia partem alteram una cum exercitationibus practicis docebit die Mercurii horis V—VII; 2) de variis artis componendi modis disseret die Jovis horis V—VII; 3) scholas privatas cantilenarias offert; 4) exercitationes societatis musicae eiusque concentus publicos moderari perget.

H. PETERS cantum, usui sacro aptatum, theologiae studiosos docebit bis per hebd.

C. DONATH, artis equestris magister, in hippodromo academico modos equitandi tradet.

INSTITUTA PUBLICA.

Bibliotheca academica, cui praesunt SCHOEMANN Prof. et GASS Prof., diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris hora XI, diebus Mercurii et Saturni horis II et III studiosis patebit.

Museum literarium curat RECTOR, adiutore UNIVERSITATIS SECRETARIO.

Seminarii theologici exercitationes reguntur ab ORDINE THEOLOGORUM.

Societatis homiletico-catecheticae studia ac labores moderabitur VOGT Prof.

Theatrum anatomicum administrat SCHULTZE Prof., adiutore M. SCHULTZE Dr., qui Prosectoris munere fungitur.

Museo anatomico praepositus est SCHULTZE Prof., adiutore M. SCHULTZE Dr.

Instituti clinici medici curam habet BERNDT Prof., adiutore HAECKERMANNO Dr.

Instituti clinici chirurgici et ophthalmiatrici BARDELEBEN Prof., adiutore POHL Dr.

Instituti obstetricii BERNDT Prof., adiutore EICHSTEDT Prof.

Instrumenta, quae et ad artes mathematicas et ad physicen pertinent, custodit TILLBERG Prof.

Instrumenta astronomica custodit GRUNERT Prof.

Museum zoologicum curant MUENTER Prof., Dir.; CREPLIN Dr. Custos et Conservator; H. SCHILLING adiutor.

Hortum botanicum curant MUENTER Prof., Dir.; DOTZAUER Inspector; ZABEL adiutor.

Museo mineralogico praepositus est HUENEFELD Prof.

Institutum chemicum moderatur HUENEFELD Prof.

Seminarii philologici sodalibus scriptores utriusque linguae interpretandos proponent ceterasque exercitationes ex more moderari pergent SCHOEMANN Prof. et URLICHS Prof.

Societatis archaeologicae studia moderari perget URLICHS Prof.

Gypsothecae et antiquitatum museo praesunt SCHOEMANN Prof. et URLICHS Prof.

Societatis mathematicae exercitationes moderari perget GRUNERT Prof.

Societatis paedagogicae studia moderabitur HASERT Prof.

SCHOLAE
IN
ACADEMIA CAMERALI ET GEORGICA HILDENSI
HABENDAE.

1) Introductionem in studia academica tradet Dr. BAUMSTARK Dir. et Prof., ineunte semestre horis X—XII adhuc definiendis.

2) Sumptuum et redituum rei publicae administrandorum principia docturus est, IDEM, diebus Mercurii et Saturni horis IV—VI.

3) Rei rusticae administrationem traditurus est Dr. SEGNITZ Prof., diebus Veneris et Saturni horis X—XII.

4) Instrumenta rustica explicabit IDEM, die Lunae horis II—IV.

5) Exercitationes in computationibus ad rem rusticam spectantibus et conversationes de rebus rusticis praeibit IDEM, die Jovis horis II—IV.

6) De bubuli cura exponet ROHDE, rer. rust. Acad. Administrator, die Veneris horis II—IV.

7) Curam ovilli docebit IDEM, die Jovis horis X—XII.

8) De administratione rei rusticae Hildensis academicae exponet simulque commilitones de re rustica administranda practice instituet IDEM die Mercurii hor. II.

9) Demonstrationes practicas et exercitationes in re rustica instituet IDEM, diebus et horis adhuc definiendis.

10) Conservandam valetudinem animalium domesticorum mammalium docebit Dr. FUERSTENBERG, Veterin. Provinciae regius, diebus Lunae et Martis hora IX.

11) Horti, imprimis olitarii, curam docebit JUEHLKE, Hortulan-acad., die Jovis horis II—IV.

12) De technologia oeconomica exponet Dr. TROMMER Prof. dieb. Mercurii et Saturni hor. VIII—X.

13) Demonstrationes practicas in officinis technico-oeconomicis Academiae et extraneis instituet IDEM, diebus et horis adhuc definiendis.

14) Anatomiam et physiologiam animalium domesticorum mammalium docebit Dr. FUERSTENBERG, Veterin. Provinciae regius, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris hor. VIII.

15) Chemiam anorganicam experimentalem, tradet Dr. TROMMER, Prof., diebus Lunae et Martis horis X—XII..

16) Chemiam analyticam docebit et exercitationes studiosorum in laboratorio chemico praeibit IDEM, diebus et horis adhuc definiendis.

17) Historiam naturalem animalium rei rusticae obnoxiorum et morbos plantarum explicaturus est Dr. JESSEN, die Saturni hora II.

18) De anatomia et physiologia plantarum exponet IDEM, diebus Jovis et Veneris h. IX.

19) Exercitationes in anatomia plantarum instituet IDEM, diebus et horis adhuc definiendis.

20) De architectura rustica, imprimis de viis et de substructionibus in aqua, exponet MUELLER, Archit., die Lunae horis IV—VI.

21) Stereometriam practicam, trigonometriam planam et arithmetices capita selecta practica tradet Dr. GRUNERT, Prof., die Jovis horis II—IV.

22) Mechanicen et doctrinam de machinis docebit IDEM, die Martis horis II—IV.

23) Introductionem encyclopaedicam in jus georgicum tradet Dr. BESELER, Prof., die Mercurii horis X—XII.

SCHOLAE INDICE HORARIO DESCRIPTAE.

HOR.	THEOLOGICAE.	IURIDICAE.	MEDICAE.	PHILOSOPHICAE.
VIII.	Introductio in N. T. quater.	Historia antiquit. et institt. juris Romani, sexies.	Pharmacologia, quat. Toxicologia, bis. Chirurgiae pars altera ter. Akiurgia ter.	Propaedeutice universalis et encyclopaedia philosophiae quater.
IX.	Histor. eccles. sexies. Symbolice, quater. De ratione inter philos. recent. et theol. bis. Doctrina cultus christ. quater.	Histor. antiquitt. et institt. juris Romani, sexies. Pandectae sexies.	Pharmacologia, quat. Ars formulas medic. praescribendi, bis. Pathologia et Therapia specialis sexies.	Psychologia quater. Physica experimentalis sexies.
X.	Evang. Matthaei quat. Epp. cathol. bis. Historia eccles. semel. Hist. dogmat. quater.	Pandectae sexies. Jus civile Borussicum, quinquies.	Pathologia generalis quater. Semiotice et Diagnostice generalis, bis. Exercitat. clinicae medicae.	Calculus integralis quat. Exercitat. societatis mathematicae semel. Meteorologia et geographia physica bis. Aristophanis Acharnenses bis. Syntaxis linguae graecae quater.
XI.	Encyclop. theol. ter. Archaeol. hebr. quater.	Jus hereditarium Rom. ter. Jus German. privatum quinquies. Historia juris et imperii Germanici quater. Historia confoederationis German. semel.	Anatomia c. h. sexies. Exercit. anatomicae. Semiotice et Diagnostice generalis bis. Exercit. clinicae medicae et chirurgicae.	Poesis didactica et epigrammatica bis. Algebra quater. Exercitat. societatis mathematicae semel. Mechanica elementaris quater. Physica experimentalis bis. Horatii satirae bis. Aristotelis poetica bis.
XII.	Theolog. V. T. quater. Dogmatice, quinquies.	Encyclop. et methodol. juris quinq. Jus Germanic. privat. quinquies. Jus criminale, quinquies.	Exercit. anatomicae. Exercit. clinicae chirurgicae.	Exercit. chemicae analyticae bis. Chemia organica bis. Mineralogia bis. Historia et orthographia linguae german. bis. Encyclop. archaeol. bis. Historia litterarum Romanarum qnater.
II.	Jesaiae cap. 1—39. quater.		Exercitat. anatomicae. De auscultat. et percussione bis. De morb. cutaneis bis. Ars obstetricia theoretica ter. Exercitat. obstetriciae phantomatis ope instituendae, semel. De morb. quorundam chirurgicorum anatomia patholog. bis.	Astronomia popularis bis. Molierii comoedia „le misanthrope“ bis. Elementa linguae arabicae bis.

SCHOLAE INDICE HORARIO DESCRIPTAE.

HOR.	THEOLOGICAE.	IURIDICAE.	MEDICAE.	PHILOSOPHICAE.
III.	Genesis, quater. Theologia bibl. N. T. quater. Progymnasm. homilet, semel.	Jus ecclesiasticum, quinquies. Ordo judicior. privatorum, quater. Processus summarii, semel.	Exercitat. anatomicae Osteologia et Syndesmologia c. h. bis. Psychiatria, bis.	Isagoge histor.-philos. in stud. Platon. bis terve. Methodologia cameralistica semel. Principia sumptuum redituumque rei publicae administrandorum bis. Historia foederis hanseatici bis. Historia medii aevi universalis quater. Historia litterarum graecarum bis terve. Historia anglica a Macaulayo composita bis.
IV.	Exercitat. hist. eccles. semel. Progymnasm. homilet. semel.	Jus matrimonii, bis.	Chirurgiae pars altera, bis. De morbis colli chirurgicis, bis.	Logice quater. Ars instituendi religione christana bis. Paedagogice ter. Methodologia cameralistica semel. Principia sumptuum redituumque reipublicae administrandorum bis. Histor. regni Pruss. ter. Latinae grammatic. pars tertia ter. Elementa vel persicae ling. vel sanscrit. bis.
V.	Exercit. hebr. semel. Exercit. dogm. semel.		Medic. forensis, ter. De morbis syphiliticis, bis. Historia medic., bis.	Logice ter. De pulchritudine ter. Shakespearii comoedia „the tempest“ bis.
VI.	Exercit. N. T. semel. Exercit. dogm. semel.			
HORIS DEFINIENDIS.	Loci ex hist. eccl. Eusebii semel. Exercit. V. T. semel.	Examinator. de jure Institutionum. De methodo juris Germ. Processus criminal.	Examinatorium anatomico-physiolog. Exercitat. obstetriciae clinicae. Exercitat. obstetriciae policlinicae. Geographia medica, semel.	Jus naturale ter. Anthropol. semel s. bis. Historia philosoph. recentioris ter. Disputationes de philos. recentiori semel. Societat. paedag. studia. Chemia technica quater. De plantis medic. atque esculentis quater. Zoologia generalis et specialis sexies. Jornandi liber de rebus geticis bis. Hist. artis medii aevi recentior. tempor. quat. Encyclop. archaeol. bis. Scholae Franco-Gallicae atque Anglicae.